

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

12

BİRİNCİ KÂNUN

1932

İÇİNDEKİLER:

Şevket Süreyya
Dr. Vedat Nedim
İsmail Hüsrev
Yakup Kadri
Bürhan Asaf
Yakup Kadri
Bürhan Asaf
Şevket Süreyya

KADRO

Enfilasyon değil, iş bolluğu
Serbest ticaretten bağlı ticarete
Şark vilâyetlerinde derebeylik
Eski - yeni
Rejimler nasıl, niçin değişiyor
Ankara, Moskova, Roma
Kötürüm
Millî kurtuluş hareketleri hakkında bizim
tezimiz

KRONİKLER

KADRO.

İğreti bir espapla dolaşılabilir. Kunduralarını hazırcıdan alanlar pek çoktur. İğreti dişler ve iğreti saçlar takanlar da vardır. Fakat bir iğreti ruhla nasıl yaşanır? Bir iğreti beyinle nasıl düşünülür?

Türk milletinde, bunun, tamamıyla zıttı görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğunun ilk orta devrinde, Türkün espabı kendisinindi. Kendi pabuçlarını kendi elile kendi evinde yapardı. İğreti saç ve iğreti diş takmazdı. Lâkin, ruhu Acemin, beyni Arabındı.

Osmanlı İmparatorluğunun son devrinde, artık, dışımız da içimiz gibi iğretileşti. Frenk sınaati, Frenk tekniği, Frenk bilgisi ve Frenk örneği yalnız memleketimizi değil bizi de müstemlekeleştirdi. Benliğimizi bir lahta kapatıp kalıbımızdan bir manken, bir camekân mankeni yaptı.

Şu son yirmi yıllık inkılâp safhası mankenlerin kendi ruhlarını arayışlariyle doludur. Bu arayışlar, ilk anlarda bir kör dövüşünü andırırdı. Ve her hangi bir kör dövüşünden daha zahmetli, daha ıstıraplı, daha gülünç ve daha korkunçtu. Oradan, hâlâ, bir takım boğuk boğuk sesler, derin derin inilti ve kesik kesik ulamalar bize kadar gelmektedir.

Ne mutlu bu ihtiraslı ve tehlikeli işten muzaffer çıkanlara!... İşte, İstiklâl harbini yapan onlardır. «Lausanne» onların eseridir. «Nefsimize güvenerek söyleyebiliriz ki, Türkiye'ye taallûk eden işlerin ana ve temel esasları ne olduğunu biz biliriz.» diyen adam onlardan biridir. Tarihte, dilde, san'atta, bizi, kendi kendimizi arayıp bulmağa sevkeden büyük iradenin Sahibi ise, onların birincisidir.

● *Lâkin, bu demek değildir ki, iğreti ruhlu, iğreti beyinli kimseler, artık, geleckte açılması düşünülen bir Tanzimat müzesi için, şöyle bir mahzende hıfzolunmaktadır. Hayır, bunlar, hâlâ, yeryüzünde ve güneş altındaki otomatik yaşayışlarına devam edip duruyorlar ve canlı insanlar arasına katılmak, canlı insanlara hempa olmak cür'etini gösteriyorlar. Bu kadarla kalsa iyi. Canlı insanların, sözlerine ve işlerine karışmak salâhiyetini de takınmış bulunuyorlar.*

● *Şu halde, denilemez mi ki, ruhlarını bulanların çoğu, babalarının yuvası olan camekândan henüz dışarıya, açık havaya çıkmak bahtiyarlığına erememişlerdir?*

Kadro

Bir kazanç mecmuası olmadığı için, masraflarını abonelerile korur.

Enfilasyon değil İş bolluğu.

Şevket Süreyya.

Kadro'nun (9) uncu sayısında çıkan «İş hasreti ve 500.000.000 luk Türk Bütçesi» isimli yazımızın muhitimizde uyandırdığı akisleri takip etmeğe çalıştık. Geniş ve plânlı bir iş hacmi ve bu iş hacmine uygun para fikri; memleketimizin yeni esaslara göre inşası davasında bizim esas fikirlerimizden biridir. Bu itibarla, milli bir iş birliğinde kemalini bulan «Millet» «iş», «para» ve «plân» mefhumlarının inkılâbımızın zaruretlerine uygun yeni bir telâkkisine istinat eden bu fikrimizi bir parça daha şümüllü olarak tetkik ve izah etmeği faydalı buluyoruz.

«9» uncu sayıda çıkan yazımızı okuyanların fikirleri bilhassa bir noktaya takılmaktadır. Bu nokta Türk parasının hacmini yeni açılacak işlere göre arttırma hareketinin iktisadî manasile, memleketimizde bir «Enfilasyon»a varacağı ve bu suretle milli paramızın fiatından düşeceği ve nihayet tedavül mekanizmasında bir anarşi başlayarak ve para şeklinde müterakim servetlerin mahvolacağı endişesidir. Bir takım hududu belirsiz teşevvüslere uğramadan iktisadiyatımızın arızasız inkişafını bir millî akide gibi ruhunda taşıyan her vatandaşın, bilhassa para tarikile gelecek sarsıntılardan kaçınması ve buna meydan verebilecek her muhakeme tarzını endişe ile telâkki etmesi tabiidir. Gerek millî iktisadiyat çarhında, gerek devlet ve vergi mekanizmasında menfi neticeler verecek ve umumiyetle millî «para»nın fonksiyonunu darlatacak veya güçleştirecek bir «Enfilasyon = para fazlalığı» hâdisesini, biz de, bütün vatandaşlar gibi ancak endişe ile karşılarız. Fakat, millî iş hacminin genişletilmesi, vatanımızda milli bir iş plânı altında yeni bir çok işlerin açılması ve nihayet bu yeni iş sahalarının «talep» ettiği

«para»yı iş hareketlerini günü gününe takip eden aktif bir «Merkez Bankası»nın, mukabili sadece «iş»den ibaret olan yeni Emisyonlarla karşılaşması, hülâsa, iş ve para hareketlerini tek elde topluyarak para fiatını arz ve talebe göre idre etmek tarzı öyle bir iştir ki bunun mahiyeti bile, klâsik bir «Enfilasyon» hâdisesinin tamamen zıddıdır.

Binaenaleyh, «500.000.000 liralık Türk Bütçesi» yazımızın istihdaf ettiği maksat, para piyasamızın lâalettayin bir para iptizaline sevk edilmesi değildir. Memleketimizde iş hacmini açarak, köyün ve şehrin alım ve verim kabiliyetinin genişletilmesi ve bu suretle de devletin idare ve imar kudretinin arttırılması arzusudur. Bu yazıda hedef tuttuğumuz millî iş plânı fikri ile «Enfilasyon» mefhumunun nasıl birbirinden ayrı ve hattâ birbirine zıt şeyler olduğunun daha vazih anlaşılabilmesi için «enfilasyon» mefhumu üzerinde biraz duralım.

Enfilasyon ve Deflasyon iki iktisat tâbiridir ki, bu tâbirler bilhassa harpsonu devrinin ilk yıllarında, yani 1917 - 1923 arasında günlük gazete havadislerine kadar geçerek umumî lisana karışmış ve konuşma dilinde -esas mefhumlarından alduka ayrı olmakla beraber- bir takım umumî manalar almıştır. Bu gün -umumî telâkkiye göre ve basit manasile enfilasyon, para çokluğu ve bu yüzden paranın fiatından düşemi -ki bazı yerlerde meselâ Almanya'da 923 de bu sukut hemen sifıra kadar varmıştır- ve Deflasyon ise bunun aksi olan para kıtlığı ve bu suretle de, para fiatlarının yükselmesi şeklinde anlaşılır. Paranın fiat sukutu emtia fiatlarının yükselişi ve paranın fiatlanması da emtia fiatlarının sukutu ile ekseriya beraber cereyan ettiği için emtia fiatlarındaki bu temevvüçler de ekseriya para hacminin bir neticesi gibi alınır. Pazarda tedavül eden paranın çoğalması ve azalması ise umumî şeklile hemen bir memlekette, tedavül ve ihraç bankalarının, yani piyasaya yeniden para çıkarmak hakkını ve dolayısıyla de icabında piyasada bulunan fazla parayı çekmek kudretini haiz bankaların kanalile cereyan ettiği için, hemen her yerde umumî telâkki enfilasyon ve deflasyonun, nihayet bir «para miktarı» meselesi, yani münhasıran «kemmî» bir hâdise olduğu zahabında saplanıp kalmış-

tır. Bu zehaba göre piyasaya atılan her yeni para bir enfilasyon ve piyasadan çekilen her yeni miktar da bir «Deflasyon» dur. Meselâ bu telâkkide olanlara göre Türk Bütçesinin 500.000.000 liralık bir hacim dahilinde tanzimi ve talebin yeni para emisyonlarla kapatılması yani tedavülde mevcut bulunan para hacminin arttırılması fikri bir enfilasyondan başka bir mana ifade etmez. Enfilasyon ve deflasyondan her birinin mana hududu üzerinde muhtelif iktisatçıların görüşleri ve kanaatleri arasında kat'î bir mutabakat mevcut olmamakla beraber, bu munhasıran «kemmiyet» bakımından izah tarzını aşağı yukarı her iktisat mektebinin para telâkkisinde bulabiliriz. Fakat bu telâkki enfilasyon ve deflasyon mefhumunun hiç bir suretle tam ifadesi olamaz. Çünkü her para ihracı daima bir enfilasyon davet etmez.

Yine bu kemmiyet telâkkisinin devamı olan diğer bazı fikirlerle göre de «enfilasyon öyle bir hâdisedir ki, onda para fiatının alım kabiliyeti düşer, Deflasyonda ise bilâkis bu alım kabiliyeti artar ve yükselir. Bu arada paranın alım kabiliyetinin düşmesi hemen daima emtia fiatlarının nisbî yükselmesi ve paranın alım kabiliyetinin artması ise emtia fiatlarının nisbî düşgünlüğü ile terafuk eder. Bu telâkki, enfilasyon ve deflasyon para ile emtianın mütekabil münasebetinin bir ifadesi gibi almakla beraber bu hâdiselerin kat'î izahı için yine kifayetsizdir. Çünkü meselâ, bugünkü Türkiye'de bütün millî istihsalât emtiamızın fiatları akılları durduracak bir şekilde yuvarlanıp gittiği halde bütün ithalât emtiasının fiatları senelerce evvelki seviyeyi aşağı yukarı muhafaza etmektedir. Şu halde bugün Türkiye'de para vaziyetinde -paramızın miktarı değişmediği halde- millî mahsulâtımıza nazaran bir deflasyon husule gelmiş ve ecnebi mamulâtına nazaran ise vaziyette hiç bir tebeddül olmamıştır. (1)

Bundan başka meselâ pazara sevkolunan emtianın miktarı artar ve paranın tedavül sür'ati baki kalırsa bu takdirde hasıl olan fazla para talebini karşılamak üzere piyasaya çıkarılacak pa-

(1) Şayanı hayret derece aleyhimize olan ve Türk köyünün bugünkü iktisadi düşkünlüğünün baş sebeplerinden biri bulunan bu hâdisenin seyrini aylara ve yıllara göre takip etmek isteyenler İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası mecmuasının hayat pahalılığı istatistiklerini tetkik edebilirler.

ra da, ne paranın fiatı, ne de emtia fiatı üstünde hiç bir tahavvüle meydan vermiyeceği için, bu para ihracı yalnız teknik bir mahiyet arzeder ve bir banka muamelesinden ibaret kalır. Halbuki enfilasyon sadece bir banka muamelesi ve teknik bir hal değildir. Çünkü serbest mübadele rejiminde emtia fiatı hareketleri hiç bir zaman münhasıran para sebeplerinden gelen hareketler değildir.

Binaenaleyh, emtia ve para fiatlarındaki tahavvüllerin hususî sebeplerini de ayrıca tahlil etmedikçe sadece para miktarı ve fiat hareketleri bize memleketteki paranın «çok» veya «az» olduğu hakkında bir fikir veremez.

Bu izahlardan sonra enfilasyonun hakikî manasını verebilmek için bir parça da «para» ve «tedavüldeki para miktarı» meselesine temas edelim

Para nedir?

Paranın mahiyeti hakkındaki telâkkiler muhtelifdir. Fakat biz burada da bütün diğer telâkkilerimizde olduğu gibi tamamiyle materyalist izah tarzına sadık kalarak diyoruz ki para, «emtiadaki mübadele kıymetinin (*) pazarda, yani mübadele seyrinde tebellür» edişidir.

Emtia ise mübadele kıymetini pazarda, yani mübadele seyrinde değil, istihsal esnasında alır ve bu kıymet mübadele esnasında, tedavül vasıtası rolünü görebilecek her hangi bir şeyde temsil edebilir.

İçinde yaşadığımız cemiyette paranın *fetiş* bir mahiyet alışı, mübadele işlerinin, âdeta idrakimiz ve irademiz haricinde cereyan etmesinden doğar. Binaenaleyh, bizâtihi mübadele, paraya hiç bir kıymet izafe etmez ve emtia kıymetini, mübadele esnasında değil, istihsal seyrinde alır. Aslolan *iş ve emtiadır*. İş ve emtia elde bulunduktan sonra bundaki kıymetin şu veya bu şekilde bir mübadele vasıtası ile ifade edilmesi keyfiyeti ancak teknik bir mana ifade eder. Bu böyle olduğu halde, bütün kanunlarını harpten evvelki Avrupa iktisadiyatının başı boş cereyan eden hareketlerinden çıkaran klâsik iktisat ilmi için, paranın kıymet ve miktarı emtianın kıymet ve miktarına değil,

[*] Mübadele kıymeti - Emtiaya insan emeğinin bahşettiği kıymet.

emtianın kıymet ve miktarı paranın kıymet ve biktarına bağlıdır. Binaenaleyh, klâsik iktisada göre emtia fiatları -diğer şerait baki kaldığı takdirde- pazarda mevcut paranın miktarile mebsuten mütenasip olarak artmağa veya düşmeğe mecburdur. Halbuki hakikatta iş tamamen aksidir. Pazarda fiatların yüksek veya alçak olması mübadelede mevcûd paranın çoklugundan veya azlığından değil, bilâkis pazarda çok veya az para bulunuşu, fiatların yüksek veya alçaklığındandır.

O halde bu şekle göre kendiliğinden anlaşılıyor ki, mübadele kıymeti ve dolayısıle emtianın pazar fiatı -hattâ «altın»da dahil olduğu halde- emtianın içtimai istihşali esnasında taayyün ediyor demektir. Pazara sevkolunan emtianın -pazardaki arz ve talebe göre- yaptığı piyasa inhinalarını bir tarafa bırakırsak, umumî hatlarile işaret olunan bu vaziyete göre artık enfilasyon ve deflasyon mefhumlarını kısaca tarif edebiliriz:

Pazara sevkolunan emtianın -ki buraya emek yani iş ücretleri de dahildir- fiat yekûnuna nazaran ve normal ihtiyaca nisbeten pazarda mevcut paranın hacmi bir *tezayüt seyri* gösteriyorsa mübadelede bir nisbet bozuluşu yani »*enfilasyon*» vardır. Bilâkis mübadeleye sevkolunan emtianın fiat yekûnuna nazaran mevcut paranın hacminde bir *tenaküs seyri* görülüyorsa bir deflasyon karşısındayız demektir. Bu hâdiselerin her ikisi de *esaları paranın hacminden değil, mübadeleye sevkolunan emtianın fiat yekûnundan* yani piyasa ihtiyacından alır. Burada *emtia fiatları hareketi paranın hacmine değil, paranın hacmi emtia fiatları hareketine tâbidir.* Mübadeleye sevkolunan emtianın fiat yekûnu ve mübadeleye sevkolunan emtiaya talep miktarı her ne ise, ona müsavi olarak çıkarılacak milli para yekûnu hiç bir zaman -aradaki nisbeti bozamıyacağı için- millî iktisadın devri daimisinde bir mübadele nisbetsizliği hasıl olmaz ve bu suretle de enfilasyon ve deflasyon şeklinde bir tikanıklık husule gelmez.

●
Bu vaziyetin böylece ve ana hatlarile izahından sonra; Kadronun «9» uncu sayısındaki 500.000.000 luk Türk Bütçesi yazısını gören okuyucularımız kolaylıkla hatırlıyacaklardır ki, o yazıda müdafaa edilen teze istinatgâh kılınan esas fikir de, Tür-

kiye'de para hacminin mücerret bir şekilde arttırılması değil, iş ve istihsal hacminin, yani dolayısıyla mübadeleye arzolan emtia hacminin arttırılmasıdır. Memleketimizde bu gün kısmen mevcut olan iş sahalarının genişletilmesi, kısmen de hiç mevcut olmıyan iş sahalarının yeniden yaratılması, «iş»i ve işle beraber istihsalı o nisbette arttıracaktır. Bir taraftan bu istihsalın yürüyebilmesi, diğer taraftan istihsal olunan emtianın realizasyonu için pazara çıkarılacak yeni para, *-emtia fiyatı ile para hacmi arasındaki nisbet mahfuz kaldığı takdirde-* bir fazlalık arz etmiyecek ve «enfilasyon» ne bilfiil, ne de binnazariye husul bulmıyacaktır.

Bizde enfilasyon ancak istihsale matuf olmıyan maksatlar için çıkarılacak paralarla husule gelebilir. Nitekim 1923 Alman enfilasyonunda para sukutunun asıl âmili müstehlik maksatlar, maaş ve saire tediye için çıkarılan paralardı. Millî iş plânında teferrüat ile tayin olunan bir «iş»i karşılamak için çıkarılan para, umumiyetle serbest mübadele rejiminde Merkez Bankalarında iskonto edilmiş senedat mukabili yapılan emisyonlar gibi hariçte muayyen bir «talep»le karşılaşacağı için, bizde de bu muamelenin nihayet Avrupa'da cereyan eden şeklinden fazla bir ayrılığı yoktur. Binaenaleyh, hem para, hem emtia hareketlerini, hassas bir nâzım gibi kontrolü altında tutan tek ve enerjik bir murakabe cihazının, müstahsil maksatlar için piyasaya akıtacağı para ancak millî bir küşâyişe hizmet eder.

Kaldı ki yalnız bizde değil bütün dünyada «Dirigée» yani, devlet el ile sevk ve idare edilen bir para nazariyesinin itibarı, büyük ticarete serbestinin tasfiyesile mebsuten mütenasip olarak artıyor. İngiltere'de bile paranın kıymetlendirilmesi için altın esasına değil emtia esasına dayanan bir para istandardı fikri gittikçe kuvvetleniyor.

Bütün Akdeniz ve Tuna havzalarının kömürsüz bulunduğu bir zamanda dünyanın en iyi cins kömürlerinden birini veren Karadeniz havzasında kömür istihsalâtımız hâlâ, senede «1.500.000 ton» gibi hazin bir rakam erzediyor. Ormanlarımız metruk, topraklarımız verimsiz, hayvancılığımız iptidaîdir. Hu-

dutsuz bir inkişafa namzet olan meyvacılık, sebzecilik işlerimiz âdeta gittikçe geriliyor. Nihayet sanayiimiz, bir çok sahalarda hâlâ, yarın iflâs etmiye namzet bir geri teknik üstünde, âdeta sakat bir şekilde doğuyor. Bütün bu haller ancak bir parayoksulluğu ile izah edilerek, iş hacminin büsbütün darlaştırılmıya doğru gidişi ve elimizde olan imkânlardan ve vasıtalar-dan cezrî bir iktisat istiratejisi ile istifade edilememesi yarın, bugüne nazaran daha mürekkep müşküller doğurabilir.

Binaenaleyh, vatanımızın yeni esaslar üzerinde inşa ve imarını hedef edinen geniş ve millî bir iş plânı içinde bütün kuvvet menbalarımızın hesap ve tanzim altına alınması ve böyle bir iş ve inşa plânının, haftalara, aylara ve mevsimlere göre tksim olunmuş bir emisyon plânı ile karşılaştırılması suretile pazarın alım ve satım kabiliyetinin tedricen genişlettirilmesi fikrinin, ciddî bir telâkki veya tenkide tâbi tutuluşu bile bugün müspet ve mühim bir adım teşkil edebilir

Biz, bu fikrin umumî hatlarını aydınlatacak yazılarımıza fırsat buldıkça devam edeceğiz.

Kadro aboneleri !

Yeni yıl için abonelerinizi tazeleyiniz !

Ve

Yeni aboneler bulunuz !

Serbest Ticaretten Bağlı Ticarete ..

Dr. Vedat Nedim.

Harpsonu âlemi bambaşka bir âlem olduğu gibi, bu bambaşka âlemin milletler arasındaki ticaret münasebetleri de tamamen bambaşkalaşmıştır.

Harpöncesi ölçülerile bu yeni âlemi kavramanın imkânı yoktur. Softalar, hayatta şerişerife aykırı gelen en basit bir başkalığı bile «kıyamet âlâmeti» sanırlardı.

Halbuki ortada, sadece daima değişen, daima yeni şekiller arıyan sonsuz bir oluş vardır.

Milletler arasındaki ticaret münasebetlerindeki bu değişikliğin mahiyetini anlamağa çalışalım.

Bir varmış, bir yokmuş...

Liberal iktisat sisteminin milletler arası ticaret münasebetlerini tanzim eden ticaret mukaveleleri «en ziyade mazharı müsaade millet» prensibine dayanırdı. Bu prensip, cihan iktisadiyatının demirbaş prensiplerinden biridir.

Emperyalistçe bir yayılma için biçilmiş kaftan olan bu prensip, harice karşı müstakil, kayıtsız ve şartsız bir ticaret siyaseti takibine engel oluyordu.

Çünkü karşılıklı menfaatler icabı her hangi bir yabancı millete yapmak mecburiyetinde kalınan bir müsaadeyi, bütün diğer milletlerle yapılacak mukavelelere de teşmil etmek mecburiyeti vardı.

Bu itibarla tam manasile müstakil bir gümrük siyaseti gütmenin imkânı yoktu. İşte bugün bu prensibin tedricen iflâsına şahit oluyoruz.

Liberal mektebin softaları, bu hâdiseyi bir kıyamet âlâmeti telâkki etmekte serbesttirler!

Fakat kârvan, her şeye rağmen, yürüyor.

Milletler arasında en ziyade mazharı müsaade millet prensibine dayanan serbest mal alış veriş, burada uzun boylu izahına

lüzum görmediğimiz bir takım zaruretler altında, bugün tarihe mal oluyor.

Serbest ticaret devrinin geri dönmesini özliyen ve geri döneceğine inanan romantikleri kendi fantazyalarile başbaşa bırakarak, biz «olan» ve «yaşayan»ı tesbite çalışalım:

Bugün bütün milletler, ticaret siyasetlerinde azamî istiklâle doğru gidiyorlar. Gümrük tarifelerini istedikleri gibi değiştiriyorlar. Gümrük resimlerini arttırıyorlar. Bazı malların ithalini tamamen men, bazılarınınkini tahdit, bazılarınınkini monopoli-ze, bazılarınınkini kontrol ediyorlar.

Sonra, aynı zamanda, para bakımından da takip olunan döviz siyasetile mal alış veriş üzerinde müessir olan binbir tedbir alıyorlar.

Neticede liberal telâkkiye göre cihan ticareti dediğimiz şeyin gittikçe efsaneleştiğini, gittikçe fiksiyonlaştığını görüyoruz. Buna karşılık, yeni şartlar altında yeni bir müvazenenin kurulmasına doğru adımlar atılıyor. Bu yeni müvazenenin ilk tecellisi, birbirleriyle en ziyade mazharı müsade millet prensibine dayanan mukavelelerle değil, karşılıklı imtiyazlı, tercihli mukavelelerle bağlanan iktisat sahalarının doğmasıdır.

Liberalizmin kaynağı olan İngiltere'nin serbest ticaretten himayeci gümrük siyasetine geçmesinden, altın para esasını bırakmasından, sterlingin düşmesine razı olmasından daha mühim ve cihan iktisadiyatındaki değişikliğin mahiyetini daha canlı gösteren bir hâdise varsa o da Ottava konferansıdır.

Denilebilir ki, Ottava konferansı, en ziyade mazharı müsaade millet prensibinin mezarı olmuştur. Britanya imparatorluğunun teşkil eden memleketler, karşılıklı bir imtiyaz esasına dayanan mukavelelerle birbirlerle bağlanıyorlar. Ve diğer memleketlere karşı da kapanıyorlar. Konfrans mukarreratının teferruatını bir tarafta bırakarak şunu tebarüz ettirelim ki, İngiltere ve dominyonlar, yalnız harice karşı muteber olmak üzere, gümrük tarifelerini %10 nispetinde arttırmağı kabul etmişlerdir.

Bu ne demektir?

Bu, imparatorluk maîlarına imparatorluk hududu içinde, harice karşı % 10 bir imtiyaz vermek demektir. Meselâ İngiltere'ye satılan Türk üzümleri için Avusturalya üzümlerine nispetle % 10 fazla gümrük vermek icabedecektir. İşte en ziyade mazharı

müsaade millet prensibinin hâkim olduğu devirde memleketler arasında bu tarzda imtiyazlı mukaveleler aktine imkân yoktu. En ziyade mazharı müsaade millet prensibi, her memleketin tatbik ettiği gümrük tarifesinin bütün diğer memleketler için müsavi olmasını icabettirirken, birbirlerini tamamlıyan iktisat sahalarının kurulmasına doğru alınan istikamette ise, tek gümrük tarifesi değil, ayrı ve imtiyazlı gümrük tarifeleri tatbikine kapı açılmıştır.

İşte liberal iktisat nizamının cihan ticaretinde en esaslı desteği olan bir prensip te böylece yıkılmıştır. Hâdiselerin bu suretle inkişafı, bizi ancak memnun edebilir. Çünkü, hiç bir beynelmilel teamülle bağlı olmadan, hakikî gümrük istiklâlimize, ancak dünyanın bu vaziyeti içinde kavuşmuş oluyoruz.

En ziyade mazharı müsaade millet prensibine dayanan ticaret mukaveleleriyle bağlı bulunduğumuz zamanlarda, muhtelif memleketlerle olan haricî ticaretimizin ne garip şekiller aldığına şahit olduk.

Meselâ, bize milyonlarca liralık mal satan ve bizden yalnız bir kaç bin liralık mal satın alan Japonyanın bu imtiyazlı vaziyetine karşı, o mahut prensip altında, hiç bir tedbir almanın imkânı yoktu. Fakat bugün vardır.

Ticaret siyasetimizi o tarzda kullanabiliriz ki, Japonya, bize bundan böyle ancak bizden aldığı kadar mal satabilir.

Görülüyor ki, milletler arasındaki ticret münsebetleri, artık sadece hususî fertlerin ve teşebbüslerin işi olmaktan çıkmış ve araya Devlet denilen, tanzim ve idare edici bir müessese girmiştir. Devlet icabederse fertlerin haklarını ve menfaatlerini bir kalemde sıfıra indirebilir. Ve o vakit Japonya'dan Türkiye'ye mal getiren fertlerin haklarını düşünen ferdiyatçılar ve liberaller, diledikleri kadar, kara kitabın çürümüş sahifelerinden misaller getirerek alınan tedbirlerin demokrasi prensibine uygun olmadığından dem vura dursunlar, hâdiselerin akışı ve tazyiki, bizi öyle bir safhaya getirmiştir ki, ister istemez haricî ticaretimizin tanzimi işinde de Devletin müdahale, tanzim ve idare fonksiyonlarının gittikçe daha geniş bir tatbik sahası bulunduğuna şahit oluyoruz.

Görülüyor ki, şimdiye kadar tatbik edegelmekte olduğumuz ba-

sit kontenjan siyaseti bundan böyle ihtiyaçlarımıza kâfi gelmiyecektir.

Basit kontenjan siyasetinden kastımız, ithalâtı, memleketleri düşünmeden umumiyetle tahdide tâbi tutan siyasettir.

Bundan sonra biz de, memleketlere göre kontenjan siyasetine geçmek mecburiyetinde kalacağız.

Bu da kâfi gelmiyecek ve klering ve takas usullerine daha geniş bir mahiyet vereceğiz.

Bütün devletler, cihan ticaretinin yeni şartlarına uygun şekillerde birbirleriyle anlaşmalar yapıyorlar. Her millet, ihracatı bakımından alâkadr bulunduğu memleketlerin muayyen maddeler üzerindeki ithalât ihtiyaçlarının mümkün olduğu kadar büyük bir parçasını kendi ihraç mallarile kapatmağa çalışıyorlar. Ve buna karşılık kendi mallarını alan memleketlerin ihraç mallarını da diğer rakip memleketlerinkine tercihan ithal ediyorlar.

Her tarafta ticaret mukavelelerinin geniş bir rövizyona tâbi tutulduğuna şahit oluyoruz. Hiç şüphesiz ki, Türkiye'de de yeni bir ticaret mukaveleleri akti devri başlayacaktır. Yalnız bu işte inisiyatifi ele biz almalıyız.

Mevcut mukavelelerin müddetini beklemeden derhal harekete geçmenin lüzumuna kani bulunuyoruz.

Buna döviz bakımından da mecburuz. İhracat mevsimimizin en canlı zamanlarında bulunmamıza rağmen, Merkez bankasının bültenlerinde döviz vaziyetimizi pek ışıklı göremiyoruz. İhracat dövizlerinin kaçırılmasına mani olacak tedbirlerin -geç bile olsa- alınmış bulunmasına rağmen döviz piyasasını ticarî alış ve satışların tazyikından kurtarmak zarureti vardır.

Şimdi milletler arasındaki mal alış verişinde, para piyasalarının baskısından kurtulmak için de yepyeni yolların açıldığını görüyoruz.

Milletler arasındaki ödeme ve kredi işlerinin mücerret ve müstakil bir sistem halinde yaşadığı devrin geri dönmesi umutları sönmeğe yüztutdukça, mal alış verişlerine yeni bir düzen vermek istekleri de artıyor.

Şimdiye kadar, milletler arasındaki mal alış veriş, (Ticaret blânçosu), ödeme ve sermaye münasebetlerinin (Tediye blânçosu)nun bir fonksiyoniydi. Şimdi ödeme münasebetleri, mal alışverişinin bir fonksiyonu olmağa doğru gidiyor.

Nasıl ki, mal alış verişinde en ziyade mazharı müsaade millet prensibinden ve serbest ticaret devrinden uzaklaşıyorsak, milletler arasındaki tediye münasebetlerinde de, serbest para hareketlerini gittikçe arkada bırakıyoruz.

Milletler arasında devletçe tanzim olunan bir ticaret sistemi, tabiatile, devletçe tanzim olunan bir para sistemine yol açmıştır.

Milletler arasında serbest para münasebetlerinin timsali, borsada satılan ve alınan «kambiyo» idi. Milletler arasında tanzim olunan para münasebetlerinin timsali ise kleringtir.

Klering uzlaşmaları sayesinde milletler arasındaki mal alış veriş döviz hâkimiyetinden kurtuluyor. Ve bu suretle millî paraların kıymeti üzerinde borsanın rolü de gittikçe azalıyor.

Dış ticaretimizi tercihli, imtiyazlı ticaret mukaveleleriyle, takas ve klering uzlaşmaları ile yeniden tanzim ettiğimiz gün, millî paramızın da istiklâlini kazanmış olacağız. Ve ancak o vakit, memlekette yeni iş sahaları açmak için, para hacmini genişletmek imkânlarına da kavuşacağız.

Gerek dış ticaretimizin, gerekse millî para ve iş siyasetimizin tanziminde bize bu kadar geniş ve serbest hareket imkânları bahşeden cihan şartlarını, sürendüstriyalize Avrupa ve Amerika milletlerinin bakışile «buhran» diye adlandırıp, onların bir ayak evvel ortadan kaybolmasını ve eski vaziyetin geri dönmesini özlemek, bilmeyiz ki, nasıl millî menfaatlerimizle uzlaştırlabilir. Türkiye, cihan buhranından ancak istifade edebilecek vaziyettedir.

Şunu da ilâve edelim ki, cihan mübadele sisteminin yukarıda işaret ettiğimiz değişiklikleri umumî değişme seyrinin ancak bir safhası ve hakikî yani hâdiseler tarafından dikte edilen temayülün setredilmiş bir şeklidir. Kapitalist memleketlerin en ziyade mazharı müsaade millet prensibinden ayrılarak karşılıklı anlaşma yolunu tutmaları, cihan mikyasında devm ettirilmesine artık imkân kalmamış olan *serbest mübadele* rejiminin belki muayyen sahalarda içinde tesis edilebileceği ümidinden doğuyor. Halbuki buhranın verdiği en büyük ders, mübadelenin eski nümuneye göre daha ufak parçalar dahilinde tesisine çalışılması değil: *milletler arasında yeni ve daha adaletli bir mübadele esasının bulunmasıdır*. Sanayici ve ziraatçı yahut hammaddeci

memleketler tasnifinin kalkmasıdır. Yani mübadelenin şu yahut bu şekilde tanzimi değil, iktisadî bünyelerin değişmesi ve bu suretle tâbi ve metbu ekonomiyalar haksızlığının tarihe karışmasıdır.

Türk inkılâp rejiminin buradaki rolü, münasebetlerini bu görüşe göre tesis eylemkle, hem kendi iktisat bünyesinin tam istiklâline hem de dünyanın her biri iktisaden cüzütam, birbirleriyle olacak münasebetleri bakımından ise her biri bütün diğerleri kadar hür ve müsavi halklı milletlerden ibaret bir camia haline gelmesine çalışmaktır.

Onların eski'yi daha ufak sahalar dahilinde kurmak istemeleri ile bizim yepyeni bir nizamı istihdaf etmemiz arasında; buhranın önünde sürüklenip gitmekle buhranı büsbütün ortadan kaldırmak ve dünyanın yeni yapısını kurmak farkı vardır.

Şark vilâyetlerinde Derebeylik.

İsmail Husrev

II.

Toprak üzerinde bilfiil çalışmış köylü ile aşiret reisi, bey veya ağa (kısaca derebeyi) arasında teessüs etmiş olan içtimaî (sınıfî) münasebetler, menşe itibarile hukukîdir. Köylü, derebeyine hukuk bağlarile zecrî olarak tâbi kılınmıştır. Bu tâbi kılınış ise, geçen makalemizde de işaret ettiğimiz gibi vâsi toprakların cehren veya suverî saire ile derebeyinin mülkiyetine intikal etmesi suretile cereyan etmiştir. Hukukî tabiiyetin maddî ifadeleri şunlardır: 1 — Angarya mesai. 2 — İstihsal olunan mahsule muayyen nisbetlerde iştirak. 3—Cizye tediyesi. Bu cizye «Uma»[*] tâbir olunur. Bazı aşiretlerin efradı, derebeyine «Uma» tediyesile mükelleftirler. «Uma, İstanbul, Zonguldak, İzmir, Bal-ya gibi yerlerde çalışan aşiret efradı tarafından her sene veya iki senede bir kere verilir. Kazanç ile mütenasip olur. Maama-fih ağanın nüfuz ve şerefının derecesi de bunun miktarını tayinde tesiri haizdir. Cizyeyi vermiyenlerden ağa (reis) bir hak imiş gibi icap ederse tazyik eyliyerek ister. Verenlerden daha fazla metalebede bulunur» [*]. Görülüyor ki, sınıfî tabiiyetin intişar sahası çok geniştir. Derebeyi, Şark vilâyetlerinden Türkiye'nin diğer köşelerine kadar tevabii üzerinde beylik nüfuzunu kullanmaktadır. Dersim'de 230 köye hükmeden «Seyit Rıza»nın maliye nazırının, her sene İstanbul'a giderek Kürtlerden cizye topladığını orada bulunmuş zevat söylemektedir. Bu cizye tediye olunmadığı takdirde Kürdün memleketteki ailesi rahatını kaybeder. Bey tarafından daimî tazyiklere maruz kalır. İsyandan evvel bazı yerlerde aşiret reisi, kendi arazisinden ge-

[*] Mogol dilinde «Umay» hediye, armağan manasına gelir. Bilhassa şamaniler arasında ruhanî reislere verilen nezir makamındaki hediyelere «Umaka» derler.

[*] Ali Kemali. Erzincan. S. 197. 1932.

çenlerden bir nevi «*toprak bastı*» resmi bile alırdı. Meselâ Muş ovasının mühim bir kısmını mülkiyeti altında bulunduran «*Hacı Musa*», topraklarından geçenleri bir bağ tediyesine mecbur ederdi.

Bir hükûmet gibi arazisinde yaşıyanlardan veya bu araziden geçenlerden resim almak usulü, eski Kürt hükûmetciklerinden miras kalan bir âdettir. «Türkiye’de derebeylik rejimi» hakkında çıkan yazılarımızda gördüğümüz gibi, buralarda yakın bir maziye kadar «*Tabıl ve alem*» sahibi «*mefruzülkalem ve maktuul-kadem*» «*ekrat beylikleri*» yani müstakil kürt hükûmetcikleri vardı. Bu hükûmetciklerin reisleri, hudutları dahilinde bulunan araziye «*mülkiyet üzre zabt ve tasarruf ederler*» di. Halk ta bu hükûmetciklerin tabasıydı. Httâ 310 senelerine kadar cenup-ta kürtler kendilerini filân veya falan beyin tabası addederlerdi. Sultan Hamit bu tâbirin istimalini menetmişti. Mamefiş bu gün bile bazı ihtiyarlara sorulduğu zaman cevaben kendilerinin meselâ «*Hatipbey*» veya «*Cemalbey*» tabası olduklarını söylerler.

Şark vilâyetlerinde derebeyi «*hukuk rabitaları*», Cümhuriyetin «*İhtiyarî*» anlaşmalara müstenit hukuk kaidelerile tam bir tezat halindedir. Şehirde ferde hürriyet veren medenî kanun, köyde ferdin hürriyetini tanımayan ve fertleri fertlere cebren tâbi kılan derebeyi kanunu görülür. Demokratik hukuk kaideleri henüz şehirlerin varuşlarını aşamamıştır. Bilhassa isyandan evvel bu tezat daha keskin ve daha barizdi. İsyân, derebeyi nizamının cezrî hukuk kaidelerinin sarsılmasına ve bir çok yerlerde de tasfiyesine vesile oldu. Esasen isyân, derebeylik içtimaî nizamile inkılâp nizamının, derebeylik içtimaî münasebetleri aleyhine olan ittisama karşı derebeylerinin bir raksiyonundan (irtica hareketinden) başka bir şey değildi. Bunun için kürt isyanının hakikî içtimaî manasını, bir sınıf nizamının idamesi cehdinde aramak lâzımdır. Bu bakıma göre kürt meselesi bir milliyet hareketi değil, bir sınıf mücadelesi meselesidir. Çünkü: Millî bir hareket ancak ve her şeyden evvel iktisadî ve millî bir menfaat iştirakinden doğabilir:

1. — İktisadî menfaat iştirakî, bir iktisadî iş bölümünün neticesidir. Bu iş bölümü ise, emtia iktisadiyatının (yani münhasıran

pazar için istihsal tarzının) ve dünya iktisadiyatile temasın yüksek bir inkişaf safhasında teessüs edebilir. Halbuki Şark vilâyetlerinde ne görüyoruz? Âlemi hariciye karşı bir kapalılık. Müstahsil pazar için değil zatî ihtiyaçları için istihsalde bulunmaktadır. Sinaî olsun (giyecek gibi) ziraî olsun (yiyecek gibi) bütün ihtiyaçlarını bizzat kendisi ailesi efradile temin etmektedir. Her müstahsil, ailesile beraber hem pazara karşı hem de diğer ailelere karşı tecerrüt etmiş vaziyettedir. Böyle kendi kendine yeten ve birbirleriyle her hangi bir iş bölümü ile bağlı olmayan ailelerden mürekkep bir otarşik iktisat ünitesinde her hangi bir iktisadî menfaat iştiraki olabilir mi?

2. — Acaba bir millî menfaat iştiraki, millî bir vahdet var mıdır? O da yoktur. Çünkü, bütün aşiretler ve aşiret reisleri birbirlerinin gözünü çıkarmakla meşguldür. «*Aşiret reislerinin tagallüplerini idame için buldukları en müessir vasıta ya ötedenberi devam edegelen yahut her hangi bir sebepten dolayı ahiren hâdis olan husumetidir. Reis (ağa) bu husumeti, her ferde zerkeder ve teşdit için her vasıtaya müracaat ve her fırsattan istifade eyler. Husumetin muhtelif neticeleri vardır. Muhasımlar birbirinin hayvanlarını ahz ve gasp ederler. Yalnızca buldukları aşiret efradını öldürürler. Nihayet müsellehan cidale başlarlar. Bu takdirde muhaseme edenlerin dostu olan aşiretler, ya silâh veya cephane vermek suretile yardım ederler. Yahut onlar da filen cidale iştirak ederler. Bu harpler esnasında köy basmak adam öldürmek bilhassa mevaşiyi sürüp götürmek günah addolunmaz. Her hangi bir suretle muhasemeye devam imkânı kalmadığı zaman bitarafların delâletile muhasımlar mütareke aktederler ki, buna «sürre» namı verilmektedir. Husumetin senelerce devam ettiği vakidir» [*]. Bu birbirini yiyen insanlar arasında bir millî menfaat iştirakinin, bir millî birliğin olamayacağı gayet tabiidir. Bugün bir çok Kürt aşiretlerinin birbirlerine olan husumetlerine nihayet vermiş olmaları bir millî menfaatin müdafaasından mütevellit bir anlaşma değil, sırf elden gitmek tehlikesi pek artmış olan bir sınıfî hakimiyeti, bir sınıf menfaatini elbirliğile korumak endişesinden doğan bir ittihattır. Çünkü bu sınıfî hakimiyet, bilfiil çalışan müstahsilin*

[*] Keza. S. 198.

mahsulüne havadn ve cebirle iştirak ve çalışmadan yaşamak imkânını vermektedir. Esasen derebeyinin iktisat zihniyeti, istih-sali pazar taleplerine uygun ve rasyonel bir şekilde tanzim ederek kâr temini değil, beyce yaşamak zihniyetidir. Ruhlarda yaşıyan subjektif kuvvet, ihtiyaçların tatmini gayesidir. Bu haleti ruhiye, toprakta bilfiil çalışan köylüde ailenin ihtiyacını imkân dairesinde temin, derebeyinde ise sınıfî kudretin tevsi ve takviye ederek bey gibi bir hayat sürmektir. Halbuki garp vilâyetlerimizde pazar için istihsalde bulunan, millî ve bey-nelmilel iş bölümünde bir mevki almış olan Türk müstahsi-linin subjektif gayesi, istihsale yatırdığı sermayeye mukabil yüksek bir kâr almaktadır. İstihsal ihtiyaçların tatmini için değil kâr temin maksadiledir.

Millî inkılâbın getirdiği yeni nizam, kurunu vustaî, beyce bir hayata, geniş kütlelerin sırtında cebirle beyce yaşamıya nihayet veriyor ve cebren istismarı ret ve ferde hürriyet bahşediyor.

●
Bir Kürt millî hareketi olmadığına nazaran acaba bir Kürt milleti var mıdır? Buna biz menfi cevap vereceğiz. Şark vilâyetlerimizde henüz taazzuv etmiş bir Kürt milleti değil, Kürtçe konuşan aşiretler ve Kürtçe konuşmaya icbar edilmiş Türk anası-rı vardır. Bu Kürtçe konuşan aşiretlerde bir milletin taşıdığı vasıfları henüz bulamayız. Millet yüksek içtimaî bir kategoridir. Millet kategorisi, ancak fertlerin arasında sıkı bir iş birliği, iktisadî, siyasî, harsî, tarihî bir menfaat iştiraki olan camialarda şekil bulabilir. Vatanın bir ucundaki fert diğer ucundaki fert gibi aynı millî menfaatler karşısında aynı heyecanı duyar ve aynı millî ruh vahdetini hisseder. Binaenaleyh iştirak ziddiyetleri içinde birbirini yiyen ve millî bir iş birliğinden mahrum fakat fertleri arasında sadece dilde iştiraki olan bir camia-yı taazzuv etmiş bir millet olarak kabul etmek bir görüş hatası olur.

Fakat vakıa olarak şunu da tesbit etmek lâzımdır ki, bu Kürtçe konuşan aşiretlerin, Şark vilâyetlerinde bir çok Türkleri de cebirle Kürtleştirdikleri yani kürtçe konuşan aşiretlerin anası-ri haline getirdikleri görülmektedir. Şu iki kıymetli müşahede, bu hâdisenin sureti cereyanı hakkında bize bir fikir verebilir:

«Türk'ler, sünnî ve hanefî, Kürtler alevî (mahallî tâbrle kızılbaş) tırlar. Yerleştikleri mahalde mezheplerini neşir ve tamime ve aleviliğin kürtlüğü ifade ettiği kanaatini telkine muvaffak olmuşlar ve hattâ asıl ve nesilleri Türk bazı köyleri (yalnız mezheplerine ithal etmekle kalmıyarak) onları da Kürtleştirmişlerdir. Bu cereyan her nedense, istilâî bir şekilde devam etmekte olduğundan buralarda Türklüğün istikbali hakikaten temmüle şayandır. Arasına Kürt karışmamış Türk köyü pek azdır. Nitekim Germili, Mahmutlar, Küllüce, Hancıçifliği gibi müstakillen Ermenilerle meskûn bazı köylerde de kısmen muhacir iskân edilmiş ise de Kürtler müstecir veya mutasarrıf suretile yerleşerek oadaki âdetlerini çoğaltmışlardır. Erzincan zenginlerinden bazıları mülkleri olan köylere Tercan, Bayburt, Dersim cihetlerinden Kürt celbederek Ortakçı yapmışlar ve bu unsurun ovada izdiyat bulmasına ve aşiret fikir ve hissinin inkişafına badi olmuşlardır. Sürperan, Semizali, Mercanvanki, Koçmaşat, Çilhoroz, Karataş, Hacıdere bu cümledendir» [*]. Yusuf Mazhar Beyin Şark seyahatlarında bir Türk maraba ile yaptığı mülâkat ta çok enteresandır:

«Ev sahibine sordum,

— Senin arazin var mıdır?

— Var efendim. Ama uzakta. Susuz ve taşlık, işe güce yaramaz. Onun için ben marabalık ederim.

— Niçin sizin tarlanız öyle çok uzakta taşlık ve kıymetsizdir.

— Efendim, hep bu topraklar bizimmiş. Bu beylerin dedeleri gelmiş bizim de dedelerimizi ceremelendirmişler bir tarlasını almışlar. Borçlandırmışlar bir tarlasını almışlar. Kıtlik zamanlarında biraz zahire vermişler ve tarlasını almışlar. Hayvanı ölenlere tohumu kalmıyanlara tohum vermişler arazisini zaptetmişler. Bizim topraklarımız da böylece onların ellerine geçmiş. Bize de çorak yerler kalmış. Biz halimize şükür ederiz. Kürtlerin hali daha kötüdür.

Kürtlerin marabalığı beyler için daha kârlı imiş. Beyler onları daha fazla soyarlarmış. Kürtler beylerden daha çok korkarlarmış. Ben, siz korkak değilsiniz de sanki ne kâr ediyorsunuz dedim.

*] Keza. S. 213.

— Efendim; bey bizi sıkıştırınca gider başka bir memlekette çalışır orada para kazanırız. Bizim çok minnetimiz yoktur. Lâkin Kürtler öyle değildir. Hoş burada yavaş yavaş onlar da akıllanmaya başladılar. Lâkin ne olursa olsun Kürtlerin hali kötüdür. Beylerin elinden gelse bizi de Kürt yapacaklardır. Aramıza Kürt sokmak ve onlarla marabalık yapmak isterler. Bir kere köye Kürt girdi mi bizim işimiz biter. Çünkü bey ölmeyecek kadar darı verse de Kürt eyvallah der. O vakit beyin bizden çekineceği kalmaz. Bize de Kürtler gibi muamele etmiye başlar. Şurada iki saat mesafedeki bir köyün bizim gibi Türk olduğunu dedelerimiz söylerler. Şimdi orada bir tek Türk kalmamıştır. Bey oraya Kürtleri doldurmuş ve Türkleri de Kürtlere benzetmiştir» [*]. Kürt aslında aşiret an'aneleri ve din rabıtalari dolayısıyla ve cebir tarikile istismara daha fazla boyun eğdiğinden beyin nazarında randmanı yüksek bir istihsal vasıtasıdır. Bunun için derebeyi arazisindeki Türk unsurunu da muti Kürt unsuru haline getirmeyi sınıfî menfaatinin icabatından addeder. Bugün bütün Elâziz, Malatya civar ve mülhakatı tamamilen Türk iken Kürtleşmiştir. Bugün bu hal bütün şiddetle elân devam etmektedir. Şark vilâyetlerinde bir çok köy isimleri Türk olduğu halde köylerin içinde yaşayanlar kürtçe konuşmaktadır. Kürtçe konuşan bir çok aşiretlerin isimleri de türkçedir: Arslanuşağı, Koçuşağı, Ferhatuşağı, Lâcinuşağı, Karaballuşağı gibi. Hattâ bir aşiretin Sarktaki parçası kürtçe konuştuğu halde Kütahya ve Bursa civarındaki parçaları türkçe konuşmaktadır. Bu aşiret Karakeçili aşiretidir. Türk anasının Kürt aşiretlerine iltihakının diğer bir sebebi de imparatorluk zamanındaki asayişsizliktir. Kürtler tarafından daimi taarruzlara, daimî tecavüzlere maruz kalan Türk köyleri, kurtuluş yolunun kürtçe konuşan aşiretler içinde millî varlıklarını eritmekte bulmuşlardır. Binaenaleyh Türk anasının kürtçe konuşan aşiretler tarafından yutulmasının bir taraftan içtimaî - iktisadî diğer taraftan da idarî (asayişsizlik) sebepleri vardır.

Bugün derebeylik münasebetlerinin ittisadan kalmış olduğunu iddia edemeyiz. Bu rejim, hudutlarında tesadüf ettiği bütün Türkleri kendi çerçevesi içine çekerek coğrafi sahasını genişlet-

[*] Yusuf Mazhar. İsyân sahasında 1800 kilometre, Cumhuriyet 27. VIII 1925.

mek cehdini bırakmış değildir. Millî inkılâbın burada derebeyliği tasfiye ederek kurtaracağı ve millî mikeyastaki iş birliğine alacağı iki unsur vardır: biri köle haline getirilmiş iş kuvvetleri, diğeri de Kürt aşiretleri içinde eriyen Türk unsurudur. Bu kurtarmanın yolunu biz ancak müstahsil ile toprağa tesahup eden derebeyi arasındaki derebeylik içtimaî münasebetlerinin kül halinde ve derebeyi sınıfının da sınıf halinde tasfiyesinde görüyoruz. Bu içtimaî nizamın tasfiyesi de ancak derebeyi topraklarının, köylüye bilâ bedel tevezii ve derebeylerinin mevcudiyetinin de tamamen imha edilmesi şeklinde olabilir.

Bugün Devletin, toprakları derebeylerinden alarak köylüye satması, derebeylik rejiminde yalnız bir istihale yapmakla kalmıştır. Toprağı satın alan beylerin hepsi, derebeyi olmaktan çıkarak birer toprak ağası haline gelmişlerdir. Şöyle ki: Hükümet vasıtasile derebeylerinden toprak satın alan köylü, ziraat için işletme sermayesine muhtaçtır. Halbuki köylünün ne istihsal vasıtası ve ne de sermayesi vardır. Bunları yine beyden almak mecburiyetindedir. Eskiden de bunları bey verirdi. Nitekim bugün toprak sahibi olan köylü yine beyin tabiiyetinden kurtulamamıştır. Toprağa tesahup etmeden evvel beye hukukî bağlarla bağlı olan köylü şimdi iktisadî rabitalarla (borç tarikile) bağlanmaktadır. Köylüye kredi veren umumî müesseseler olsa bile bu istihale etmiş derebeyi anasırı mevcut oldukça köylünün sınıfı tabiiyetten kurtulmasına imkân yoktur. Köylü toprağa tesahup etmiş olmakla beraber yine eski beyinin hem manevî hem de maddî tesiri altında kalacaktır. Hattâ bey olmadığı zamanlarda bile köylü bu tesirden kurtulamamıştır. Öyle vakıalar tesbit edilmiştir ki, sürülen beylerin, yerinde kalan nazırları, veya akrabası, mahsulün idrak zamanında köylüye müracaat etmişler ve «ne olur ne olmaz, sen beyin hissesini bir tarafa eyır» diyerek onda Devlete karşı bir itimatsızlık uyandırmışlardır.

Şarkta derebeylik nizamile yapılacak mücadele ancak inkılâpçı bir tasfiye hareketi olabilir. Bu nizam, nizam olarak kül halinde ortadan kaldırıldığı takdirde Türk inkılâbı daima yani başında ceraha fışkıran ve haricî müdahalelerle takviye edilen bir irtica kaynağını kökünden temizlemiş olacaktır.

Eski Yeni.

Yakup Kadri.

Edebiyatta *eski-yeni* davası, «*antika*» dediğimiz devirlerde bile mevcuttu. *Euripides*'le *Sofoklis*'in müsabakalarını bilirsiniz. Doksanını boylamış *Tragediacı*, genç rakibini yenmek için ne müthiş zahmetlere katlandı idi. Fakat, Atina halkı, her yerde ve her devirde olduğu gibi zamanla beraber yürüdüğünden, *şairler prensi* çelengini, akıbet, *Sofoklis*'e verdi. Horatius, «*Poetika*» eserinde Yeni'ye düşman olanları zekâsının zahiri oklarıyla delik deşik etmiştir. «*Edebî eser dediğimiz şey bazı şaraplar gibi midir ki durdukça iyileşsin?*» aforisması, ondan ve o zamandan kalmıştır.

Racine'nin büyük *Corneille*'i ne kadar hazin bir nisyan gölgesi arkasında bıraktığını da analım.

Lâkin *eski* ile *yeni* kavgasının en kızışkın safhası, hiç şüphesiz, bizim yaşamakta olduğumuz asırdır. Bir büyük Fransız basıcısı diyor ki: «Halk yalnız yeniye arıyor. Kıymet namına başka bir şey sormuyor ve her yeni isim ilk kitabından sonra eskiiyiveriyor.» Bu, ne müthiş, ne başdöndürücü bir inkılâp ve istihale devri içinde bulunduğumuzdan başka neyi ispat eder? On dokuzuncu asrın ilk yarısında başlayan buhar - elektrik - makine medeniyeti fikir âlemindeki tesirlerini asıl şimdi gösteriyor. Kürenin iç göbeğinde yeni hasıl olmuş bir merkezî kudret gibi yalnız yeryüzünün kabuğunu değiştirmekle kalmadı, fakat, onun üstünde yaşayan insanları, bu insanların kurduğu müesseseleri kökünden değiştirmeye başladı. Ve *yeni* - *eski* münakaşaları geçmiş zamanlardaki *akademik* mahiyetinden çıkıp *hayatî* bir dava, *hayatî* bir mübareze şeklini aldı. Nesiller arasında, orta-çağın din ve tarikat mücadelelerini andıran bir manasız didişme var.

Bütün eski kıymetler altüst oluyor. Eski hacimler, eski sıkletler

yerlerini henüz mesahaları tayin edilemeyen hacimlere, sıkletlere terk ediyor. On dokuzuncu asırdan arta kalan ölçülerle, artık, bunlar tartılıp ölçülemez.

Montesquieu'nün «*Esprit des Lois*»ıyla *Faşizm*'in tarifine kalkışmak ne kadar mümkün değilse, milletler arasındaki münasebetleri *Bonfils*'in «*Droit international*»ine göre izah imkânı da o kadar kalmamıştır. Bunun gibi bir *Kant*'çi bakımından *Freud*'u, bir *Auguste Comte* zaviyesinden *Buharin*'i görüp anlamamanın imkânı olamaz.

Eğer, eski «Hukuku esasiye», eski «*sosiologia*» müsbet ilim kafasınca bir takım muayyen cemiyetlerin ve bu cemiyetlerde yaşayan insanların *fonksiyon* tarzlarından çıkarılmış kanuniyetler ve düsturlar ise, o şekil cemiyetler, o şekil insanlar şimdi nerededir ki, aynı kanuniyetleri bunlara tatbik edebilelim ve aynı düsturları bunlardan çıkaralım?

On dokuzuncu asrın bütün romancıları bize ferdin ruh krizinden ve cemiyetle olan mübarezelerinden bahsetmiştir. *Paul Bourget*'nin incecik neşteri tam otuz yıl durmaksızın Fransız kibar intelektüelinin tarihî terbiyevî ve içtimaî dertlerini kurcalayıp deşmekle uğraştı. Son zamanlarda *Proust* bu neşteri ferdin ta canevine kadar soktu ve onu, küçücük küçücük parçalara ayırıp her parçayı bir ayrı hurdebinle tetkik etti.

Lâkin, *Proust*, ferdi öyle bin bir parçaya ayırırken, kapalı pencereli odasının dışındaki âlemde, teker teker insanlar tek bir vücut, tek bir *blok* halinde birleşiyordu. Bu milyon başlı yığınların müşterek ruhu, müşterek ıstırabı, artık, bir kılı kırk yaran o küçücük, incecik âletlerle nasıl tahlil edilebilir?

Eski, hâlâ doğru ve güzel olabilir. Fakat, mücerret bir doğru, mücerret bir güzel bizim bahsimizin dışındadır. Biz, hayattan bahsediyoruz. O hayat ki, dinmek bilmiyen bir kasırga halinde mücerredatçı, metafisikçi, nasçı âlimlerin masası üstündeki sararmış kitap yapraklarını allak bullak edip havalara savuruyor ve her gün kendi kanuniyetlerini hâdisat denilen canlı satırlarla taşın, toprağın ve insanın böğrüne kazıyor.

Rejimler, Nasıl Niçin Değişiyor?

Burhan Asaf.

Harpsonrasında birisinin hastalığı kuvvetle şayi oldu. Bu hasta, demokrasi idi. Bir taraftan onun neden hastalandığı hakkında kitaplar yazılırken, bir taraftan da Rusya'da komünizm ve İtalya'da faşizm gibi demokrasiyi bilfiil tasfiye etmiş rejimler peyda oldu. Fakat demokrasinin hastalığı hakkındaki tetkikler devam etti. Bütün bu tetkik ve münakaşalarda, demokrasi, haddi zatinde ve kendi manası içinde müstakillen mevcut bir rejim olarak alındığı için, mesele, ne «Hukuku esasiye»nin sınırlarını ne de mantık cambazlıklarının hünerlerini aşabildi. Faşizm bile, çocukluk yaşında iken, demokrasiyi bilfiil ortadan kaldırdıktan sonra, prensiplerini takrir ettiğini zannetti. Bir ağır ve kötü işliyen ve ayrıca da millî menfaati bir takım dilimlere bölerek onları fırkalar arasında dağıtan cihaz vardı ki —ortadan kaldırılmış ve bu cezrî hareketle her kötülük sakıt olmuştu. Demokrasi zuhur ettiği gündenberi onun aleyhtarlığını yapan şurada ve buradaki fikir ve menfaat zümreleri, meselâ Fransa'daki Action Française'ciler, bunu görünce, hükümdarcı olmanın çoktanberi nazarı kalmış sofuluğunu faşizmin ateşinde tazelediler. Ölmek üzere olduğu söylenen ne kadar tesbit edilmiş kusurları varsa, şişirerek tekrar ettiler. Almanya'da, Kayserliğin kaldırılması daha taze bir tarihte yapıldığı için, hükümdarcılık; sağ cenah muhafazakârları, çelik miğfer teşkilâtı ve bir aralık Hitlerci saflar arasında dahi kendine, Fransa'dakinden çok daha kalabalık taraftarlar buldu. Aynı faşist dalgası, Cumhuriyetçi mensuplarını gine Almanya'da Hitlerci'likte, Polonya'da ise Pilsudsky rejiminde buldu. Daha ehemiyetsiz kolalar halinde de, Macaristan'da, Avusturya'da ve Yugoslavya'da kendine yuvalar yaptı. Hattâ, Finlandiya'ya kadar çıktı.

Fakat harpsonrası hâdiseleri, aynı zamanda başka mihverler etrafında da dönüyorlardı. Bu mihverler şunlardı:

1. — Sulh muahedelerinin, Avrupa'yı «memnunlar» ve «gayri-memnunar» diye ikiye bölmesi.

2. — Tamirat haracı ve harp borçları gibi muazzam tediye davalarının, dünya tediye muvazenesini bozması.

3. — Kapitalizmin, Amerika'da görülmemiş ve umulmaz bir inkişafa mazhar olduktan sonra G. E. Standard'ı kendine bir motor yaparak, azması. Harbi umumiye kadar daha ziyade sınaî emperyalizm çerçevesi içinde kalmış ve finans emperyalizmi vasıflarını ancak Osmanlı İmparatorluğu ve Çarlık Rusyası gibi bazı yarı - müstemlekeler üzerinde açığa vurmuş olan bu rejim, harpsonrasında Avrupa'yı toptan müstemlekesi ilân edecek kadar ileri gitmiştir.

Demokrasi hakkında şüpheler, itirazlar, hücumlar ve mukabil hücumlar devam ededursun, hayat yürüyordu. İşte bu yürüyen hayat, günün birinde; bütün demokrasi münakaşalarını art-plâna atarak, ortaya yeni ve çok daha mühim bir hastayı serdi. Bu hasta: kapitalizm idi.

Demokrasi münakaşacıları, bilmiyorum, şimdi nerededir? Çünkü ona, bu günkü günde artık bir Mussolini bile hücum etmiyor. Ne onu tekrar beğendiği ne de onu tartaklamaktan istigna gösterdiği için. Hayır! Demokrasi münakaşalarının art-plâna atılmalarının sebebi, büsbütün başkadır. Demokrasiden artık bahsedilmiyor, çünkü bütün insanların gözlerinin önünden bir perde, birdenbire kalkmıştır. Bu perde, fikirci yani «idée»den yürüyen mektebin eseri idi. Halbuki harpsonrasının fırtınaları ve sağınakları bu perdeyi alıp her hangi bir kilise kulesinin külâhına doladılar. Ve anlaşıldı ki:

1. — Demokrasi, haddi zatinde ve kendi manası içinde mevcut bir şey değildir.

2. — Demokrasi, kapitalizm'in siyasî ve idarî kılıfından ibarettir.

3. — Hasta olan demokrasi değil, kapitalizmdir.

4. — Demokrasinin hasta gözükmemesinin sebebi daha derinde yani bünyede olan illetin kendisine yani demokrasiye ârazını taşıtmasından ibarettir.

5. — Cemiyetin seyri üzerinde başlıca müessir, iktisadî olan ya-
ni infrastructurel (alt-yapıya ait) sebeplerdir.

Tarihî maddiyetçi görüşünü harpsonrasında olduğu kadar doğ-
ruluğu hiç bir zaman, harciâlem bir hakikat olmamıştır. Harci-
âlem diyoruz; çünkü, hem bütün harpsonrası hâdiseleri gözü-
müzün önünde cereyan etmiştir, binaenaleyh onları hep biliyo-
ruz; hem de fikirci mektep mensuplarının heyeti umumiyesi bi-
le, harpsonrasını mütalea ederken, tetkik metodu olarak, istis-
nasız, tarihî maddiyetçilik diyalektiğinden istiane etmektedirler.
Tekrar Mussolini ve faşizmden bahsedelim. Evet, bidayette bü-
tün ideolojisini bir demokrasi aleyhtarlığı etrafında teksif eden
bu rejim, son senelerde, hele buhran yıllarında bu sathî görüş-
ten ayrılmış ve bütün dikkatini, iktisadî bünyenin gerek İtalya
içinde gerek İtalya dışındaki istihalelerine çevirmiştir. Evvelâ
korporasyonlar rejiminin ikdâsa lüzum görmesi ve bunu bir «İş
kanunu esasisi» ile ifade etmesi; daha sonra ve gittikçe devlet-
çi müdahaleyi mülkiyeti bazan kontrole, bazan tahdide bazan
da hattâ kaldırmağa kadar muhtelif cevaz perdeleri üzerinden
bir siyasî ahlâk haline getirmeğe çalışması da göstermez mi ki,
faşizm, ilk günlerin faşizmi yani sadece siyasî ve idarî bir
reform hareketi değildir. Emil Ludwig'e verdiği mülâkatlar-
da, Mussolini, faşizmin devletin ve milletin tamamile içinde fa-
kat sınıfların mutlaka dışında kalacak bir hareket olduğunu
ileri sürüyor. Şüphe edilmesin ki faşizmin gayet kısa bir zaman
mesafesi içindeki (buhran esnasında) bu istihalesi ve çıkış
noktasını artık demokrasi aleyhtarlığı gibi siyasî ve idarî bir
başlangıca değil de kapitalizmin tezatları gibi her şeyden evvel
iktisadî olan mebdelerle istinat ettirmesi diyalektik görüşün bir
tetkik metodu olarak doğruluğunu ve ileriliğini isbat eden hal-
lerdir. Çünkü bidayette, sınıfların sadece arasında yeralan ve
uzlaştırıcı vasıflar takınan bu rejim, bugün bunların üzerine
çıkmağa ve tasfiye metotları bulmağa çalışıyorsa, İtalyan bün-
yesinin istihalesini cihanın umumî istihalesine uydurmak zaru-
retini hissettiği ve bundan içtinap edilmeyeceğini bildiği içi-
ndir.

Almanya'yı ele alacak olursak, orada da, senelerden beri de-
vam eden ve silâhlı fırkaların, parlamentodaki zıttıyetleri doğ-
rudan doğruya sokağa taşıyarak, dahilî bir kardeş harbini

(1932 senesinde en medenî bir milletin kültür çerçevesi ne derece tecviz ediyorsa) azamî bir şiddetle idame etmeleri şeklinde tecelli eden hal «Hukuku esasiye» ölçüleri ile tahlil edilebilecek bir şey değildir. Ondokuzuncu asır Avrupasının emperyalist devletleri arasında Britanya imparatorluğununkine denk gelecek bir mevki alabilmek için yüzde 80 nisbetinde sanayileşen, bu sanayileşme seyri esnasında kendine müstemlekeleryahut siyâsî nüfuz ve iktisadî yayılma mıntakaları tedarik eden bu memleket, cihanharbinden sonra siyâsî ve iktisadî nüfuz mıntakaları demirbaşını elinden kaçırmış fakat sanayileşme nisbetini muhafaza etmek mevkiinde kalmıştır. 1918 den 1929 a kadar tamirat haracı ödemek, bunu yapabilmek için de, Amerika'nın ve İngiltere'nin sermayelerine bir açık pazar olmak gibi iki imkân içinde imkânsızlığın ve surî bir istiklâl içinde istiklâlsizliğin mevzuunu teşkil etmiş - nihayet, cihan buhranı patlak verince, kanserli bünyelerin hezaline uğramıştır. Hindistan'ın *dokunulmaz*'ları ile Alman komünistleri arasında, eğer bir fark varsa, bu fark *dokunulmaz*'ların gittikçe insan ve müsavi adedilmesi, komünistlerin ise gittikçe mekruh sayılmasıdır; yani fark, her halde, Şarklı paryaların lehindedir. Ve Gandi'nin mistisizmi yanında Alman anarşisi, millî ruhun çok daha ıstıraplı bir haletine makes olmaktadır.

Hastalığın demokraside değil de kapitalizmde olduğunu ispat eden bir diğer misal de, kapitalist rejimleri henüz sağlamlık gösteren memleketlerde demokrasinin daha doğrusu parlamanter idarenin henüz mevcut olmasıdır. Amerika, İngiltere ve Fransa gibi cihan harbinin ve dolayısıyla bütün Ondokuzuncu asır talanının başlıca hissedarları, henüz ve düzgün intihabat yaparak parlamanter hükûmetler çıkarabiliyorlar. Henüz millî gelir diye bir şey vardır ve bu geliri sermaye ile sai mensupları arasında taksim etmek imkânı mevcuttur. Henüz diyoruz, çünkü buhranın bu dördüncü yılında, hattâ bu memleketlerde bile şu değişiklikleri kaydedebiliyoruz:

1. — İngiltere dünya ticaretinin merkezi olmak rolünden istifa etmiştir. Dünya ticaretinin 1929 da olduğu gibi teessüs edebileceğinden ümidini kesmiştir Bunun delili, Ottawa'da, imparatorluğu, kendi sınırlarının içine çekmesidir.
2. — Amerika harp alacaklarını kaybetmiş gibidir. Bunun ar-

kasından ticarî alacakları gelecektir. İşin inkişaf seyri bu olacak olursa, siyasî ve içtimâî aksülâmellerin orada da başgöstermesi zamanı yakındır. (Açlık yürüyücülerinin safları Washington sokaklarını ikinci defadır yalıyor.)

3. — Fransa'da, idare, Solların eline geçmiştir. 1929 a kadar bu, devlet hazinesinin işsizler namına yağma edilmesinden başka bir şey ifade etmezdi. Fakat bu defa radikal sosyalistler derhal dümenli bir iktisadın tatbikine yani devlet müdahaleciliğinin azamî haddine geçmiş bulunuyorlar. Temps gibi bir gazetenin sütunlarında esen bedbin hava ve Rist gibi şahsiyetlerin, daha şimdiden iktidar fırkasını bolşevizm ile itham etmeleri, ne manasız ne de sehapsizdir.

Fransa ziraatinin kârlılıktan mahrum bir hale gelmesi, aksülamelini, bir taraftan çiftçideki alım kabiliyetinin bir taraftan da devlete vergi verebilmek kabiliyetinin külliyen kalkmasında göstermiş ve son «Buğday ofisi kanunu» gibi, mahiyeti itibarile son derece devletçi bir müdahaleye yol açmıştır. Şimdilik buğday ve ziraat sahasını alâkadar eden bu tedbir, hiç şüphe yok ki tesir ve şümulünü az zaman sonra sanayi, kredi ve sermaye sahalarına da sirayet ettirecek ve devleti umumî bir müdahaleye ve umumî bir plâna mecbur kılacaktır. Sağ cenah matbuatının acı tenkit şeklindeki itirazları bir müdafaa ve bir mukavemetten ziyade, daha şimdiden bir çırpınma ve bir bozgun halini almıştır.

Kapitalizmin keza henüz mühimce mukavemet kuvvetlerine malik bulunduğu İngiltere'de de yukarıda işaret ettiğimiz hallerden başka değişmeler olmuştur. Son zamanlara kadar «Zati Hazreti Kralinin muhalefet fırkası» unvanı ve bu unvanın kucakladığı uysal mana ile geçine gelen İngiliz sosyalizmi Leicester kongresi ile Alman ve Fransız sosyalist programlarını gayet geride bırakacak kadar radikal ve ihtilâlcî kararlar almıştır. Ekseriyetsiz iktidar mevkiine gelmiyeceğini ve geldiği gün umumî bir iktisat plânı ile derhal sanayii, ziraati, parayı ve münakalatı sosyalize edeceğini ilân etmiştir.

Bütün bu değişiklikler, buhranın yani iktisadî âmillerin tesiri altında olarak vücut bulmuş ve inkişaf etmiştir.

Bundan başka 1929 a kadar kapitalizmin oldukça sağlamlık gösteren «ihtibas» kabiliyeti şu son aylar zarfında, denilebilir

ki, artık eriyip gitmiştir. Buhranın görülmedik derecede şiddetli olduğu ve çare bulunmayacak olursa esaslı rejim değişikliklerine yol açacağı, artık İngiltere devletinin notalarında bile ifadesini bulmaktadır. Her ay çıkan yüzlerce kitapta, garp münevverinin, sarsılmış rejime karşı olan emniyetsizliğini duyuyor ve bu rejimin bütün hata ve suçlarını, onun ağzından dinliyoruz.

Avrupa'nın kendi kendini tenkit ettiği zaman hiç eksik olmamıştır. Fakat kendi kendine ve kendi tarihine karşı duyduğu nefreti bu derece şiddetle haykırmasına, Rönesans ve hattâ Fransız ihtilâli gibi belli başlı tarihî dönüm noktaları bile şahit olmamıştır.

Bütün bu haller gözümüzün önünde doğarak gözümüzün önünde bir umumî facianın eb'adını alırken, kendi kendimizi «Hukuku esasiye»nin «nas»ları ile avutmağa çalışmamız bu umumî değişme hareketi karşısında bir Reisülküttap Atıf Efendi gafleti göstermemiz demektir. O, Atıf Efendi ki, Fransız ihtilâli akıllı milletlere Ondokuzuncu asrın kapılarını açarken Fransız ihtilâlini yapanlardan, lâyihasında, birer haydut ve zındık gibi bahsetmiş ve seccadesine kapanarak «Cenabı hakkın İngiltere-lû'yu, Jâkubîn'lere karşı mansur kılmasını» niyaz eylemiştir.(1) Bu fıkıh softasının görüşü, milletimize nasıl bir buçuk asırlık bir geriliğe ve bir buçuk asırlık bir yarı - müstemleke hayatı zilletine mal oldu ise önümüzde bir çarşaf gibi yayılmakta olan yukarıda işaret ettiğimiz hâdiseleri «Hukuku esasiye» gözü ile mütaleaya kalkışmak ta Türk milletine en az bu kadar pahalıya oturabilir.

(1) Bu lâyihayı Ağaoğlu Ahmet beyin « Devlet ve Fert » isimli son red-diesile karşılaştırmak çok yerinde olan bazı mukayeselere yol açacak mahiyettedir. Okuyucularımıza, yukarıda işaret ettiğimiz vekayii göz önünde tutmak şartile her iki vesikaya da göz gezdirmelerini tavsiye ederiz.

Ankara

Moskova

Roma. [1]

Yakup Kadri.

Ankara, Moskova, Roma... bu üç harpsonrası inkılâbı arasında, her üçünün kullandıkları sisteme dair yaptığımız mukayese, bize, şunu ispat eder: Bu üç inkılâp, menşe itibarile eştir. Yani, her üçü de müesses bir nizama karşı birer *reaksiyondur*. Fakat, gaye itibarile birbirinin tamamiyle zıttı olduğu kadar kullandıkları sistemlerce de birbirine pek o kadar benzemezler.

Bununla beraber, *Faşisim* ile *Kommünisma* arasında, bu son noktadan bazı eşlikler bulan müellifler vardır. Hattâ, *Faşisim* reisinin bizzat kendisi der ki:

«— Biz (yani faşistlerle komünistler) biribirimize bütün menfî olan noktalarda benzeriz. Biz ve Ruslar liberallere, demokratlara, parlamentolara karşıyız.

Lâkin, *Duce*'nin bu sözü, ancak, biraz evvelki hükmümüzü tekit eder. Yani menşedeki birliği. Sistemdeki birliğe gelince, biz, bunu yalnız şu noktada gördük: Kommünisma reisleri olsun, Faşisim reisi olsun, idare ettikleri halktan, ancak, iman ve itimat talep ederler ve bu iman ve itimadı almasını bilirler. En çok da burada sair rejimlerden ayrılırlar. Faşisim ve Kommünisma halk yığınlarının tam bir iman ve itimadı üzerine müessesistir.

Böyle olmasaydı on iki yıldır İtalyan hürriyetsiz; on beş yıldır Rus, ekmeksiz nasıl yaşayabilirlerdi?

Rusya ile İtalya'da bu iki türlü mahrumiyete katlanmanın yegâne saikını korkuya atfedenler yanılırlar. Gerçi, İtalya'da olsun Rusya'da olsun fabrika kapılarında silâhlı nöbetçilere tesadüf etmek mümkündür ve amele muhitlerinin umumî manzarasında bir cebri çalışma emaresi vardır. Fakat, bu, her yerde, her zaman mevcudiyeti tabii bir tenbel veya âsi azlığına karşı

(1) Altıncı sayıdan beri.

alınmış tedbirlerden başka bir manayı ifade etmez. Öbür taraf, asıl yığınlar, yeni bir dinin vecdi içinde kamaşmış kalmış gibidirler. Bunlarda çalışma bir ibadet halini almıştır ve dünyada hiç bir şey onlara kendi el işlerinin mahsulünden daha fazla bir zevk ve neş'e veremez. Plakalar, plânlar, grafik ve istatistikler bu koca çocukların yegâne oyuncaklarıdır.

İşte, oteldeki odanın pencerelerinden, bir hafta mütemadiyen seyrettiğim *Moskova yeraltı demiryolu plânı*... İki katlı bir ev cephesi büyüklüğünde duruyor. Ve bunun önü Moskova'nın en kalabalık noktalarından biri olmuştur. Kadın, erkek, çoluk, çocuk, bir kere durup bunu seyretmeden geçemiyor. Bir çokları, dakikalarca dikkat ve hayret içinde kalıyor. Sonra her biri bu seyrinden kendine göre bir sevinç ve ıftihar hissesi alarak uzaklaşıyor. Bu suretle hükûmetin yeni bir tasavvuru herkesin candan alâkasını celbeden bir millî dava haline giriyor.

Bizde, Ankara'nın plânından kaç kişinin haberi var? Cinayet ve şehvet hikâyelerile ve yahut sadece Hollywood malûmatıyla dolu gazetelerimiz, bilmem, bir kere olsun bunun ana hatlarından bahsttiler mi?

Rusya'da «*Beş yıllık plân*» sözü, dedelerimizin «besmele»si gibi hemen her konuşmanın, her işin, her düşüncenin başına geçiyor. Bu büyük, bu devce iş, ancak, böyle kollektif bir alâka ile başarılabilirdi.

BEŞ YILLIK PLÂN

Başarılabilirdi, dedik. Bununla *Beş yıllık plân*'ın muvaffakiyetini mi tasdik etmiş oluyoruz? Dünyada bu inşa plânı kadar münakaşa edilmiş bir mesele daha hatırlamak mümkün değildir. Bunun üzerine ne kadar çok kitap yazıldı. Ne kadar rakamlar, resimler ve istatistikler v. s., v. s. neşredildi. Buna rağmen *beş yıllık plân*'nın muvaffakiyetle mi, hezimetle mi neticelendiğini tayin etmek hâlâ epeyce zordur.

Amerikan, Alman hattâ Fransız kaynaklarından dinlediğimiz malûmata göre bir hüküm vermek lâzım gelirse, diyebiliriz ki, *Beş yıllık plân* bazı tatbik sahalarında yüzde yüz, hattâ, yüzde yüz altmış müsbet bir netice verdiği halde, bazı sahalarda da tamamen *fiyasko* çıkmıştır. Bunu, Sovyet matbuatı ve Sovyet reislerinin bir çoğu teyit etmektedir.

Beş yıllık plân insandan üstün bir cehtin, bir akıl, irade ve sis-

tem hareketinin ifadesidir. Bir Fransız müellifine göre, bu, *iktisadî* olmaktan ziyade *destanî* bir hâdisedir. Ve cihanda ilk defa olarak insan çalışması bir *kahramanlık* ve çalışan insan bir *kahraman* mahiyetini iktisap etmiştir.

Onun içindir ki, bu büyük harekete, bir divanelik demeğe hiç kimsenin dili varamaz. Ta ki vicdanı körletecek kadar had bir tarafgirlik, bizi mutlaka kötü görüp, kötü söylemeğe sevketmiş olmasın. Lâkin, Garp efkârı umumiyesi, *Beş yıllık plân* karşısında menfî bir yola sapmış bulunuyor. İlk «*dumping*» tehdidi önünde, bu efkârı umumiyeye büsbütün irkildi ve dünkü müstehziyane *septisisma*, yerini bir korkulu endişeye bıraktı. Artık, Ruslar, *Beş yıllık plân*'da muvaffak olamayacaklar, denmiyor; ya muvaffak olurlarsa, deniyor.

YA MUVAFFAK OLURLARSA

Sovyet Rusya'nın iktisadî plânında muvaffak oluşu, yani 160 milyonluk bu zengin, geniş ve münbit ülkenin Amerika veya Almanya derecesinde teknikleşip teçhizatlanması yalnız serbest rekabet pazarlarını altüst etmekle kalmıyacak, zaten, bir istihale buhranı geçirmekte olan müesses cemiyet nizamlarına son tekme vuracaktır. Zira, iktisat âlemindeki bu yeni hâdise her hangi bir milletin kalkınışından daha başka, daha mühim bir mana ifade edecektir.

Kommünist rejimi ve bu rejimin ekonomik sistemleri sair medenî milletler nezdinde büyük bir itibar kazanacaktır. Yani, Rus inkılâpçıların en büyük gayelerinden biri olan *cihan ihtilâli* taraf taraf kendilğinden vukubulmaya başlayacaktır. Onun için, Avrupa'nın Rus tecrübesi önündeki telâş ve öfkesinin sebebini yalnız 160 milyonluk bir istihlâk pazarını kaybetmiş olmasına atfetmemelidir. Avrupa kapitalistleri bu *yapış plânının* bir *yt-kış plânından* başka bir şey olmadığını pek iyi hissediyor.

Meseleyi böyle vazedince *Beş yıllık plânın* bizim hesap ve kitaplarımıza hiç uymıyan tarafları da derhal anlaşılır. Filân matah veya mahsulün *maliyet fiatı* nedir? Her hangi bir teşebbüse konulan *sermayenin faizi* ne kadardır? Sayı ve istihsal hacmi ile kâr ve istifade hacmi arasındaki nisbet ne derecededir? gibi suallerin artık hiç bir kıymeti kalmaz.

Beş yıllık plân bir sınaat ve ticaret plânı değil bir harp ve inkılâp plânıdır.

(Arkası var)

Kötürüm.

Burhan Asaf.

Odanın pancurları kapalı. Hem de aralarına ayrıca kâğıt sıkıştırılmış. Odanın kendisi bir odanın parçası kadar ufak. Tavan tabana doğru öyle ağır basıyor ki, duvarlar olmasa, iki takkemi satıh bir biri üzerine bir mengenenin iki ağzı gibi kapanacak. Bu yassı odanın ortasında değirmi bir yatak, bir uçayağın üzerine oturtulmuş. Tamam.. odanın kendisi de değirmi. Bu iki değirmenin mihveri, beyinden makada doğru inen bir şakulü giydiriyor. Bir adamın beyninden ve bir adamın makadına doğru iniyor, şakul ve mihver.

Bu adam, iki değirmenin tek merkezi gibi. Bir kol hareketi yaptımı.. yatak değirmisi saat gibi, odanın değirmisi de, saatin tersi gibi dönüyor. Ve ortada oturan merkez - adam'ın tüysüz kafası, iki değirmi iki aykırı istikamette döndükçe, roulette çanağının ortasına kakılmış bir nikel topuz gibi ışıldıyor. Aynı şakulün tavanı deldiği noktada yıldırım kuvvetinde bir lâmbanın karpuzu yanıyor.

İki değirmi döndükçe, odanın tavanı ile tabanı yay üzerinde gibi birbirlerine yaklaşıp uzaklaşıyorlar. O kadar ki, bazan, merkez - adam'ın kafatası ile lâmbanın karpuzu çarpışacak gibi oluyor.

Odanın duvarları kitapla dolu raflardan, gerili resim bezlerinden, heykel oturtacak kadar büyücek höcrelerden ibaret. Bu acayip ve yassı oda - portakalının sade bir dilimi: bir piyano. Bir küçük ayar oyunu ile de aynı dilim: bir piyanola.

Kafası ışıldıyan adam hakkında bir otobiografi, elime geçti: «Başından nur saçılır bu münevverin! Kendisine onun için *münevver* denmiştir!» diyor bir tarafında. Kafasından nur saçılır? Benim gördüğüm, yukarıki karpuzun belki 5000 mumluk ışığı aşağıki yuvarlağın tam ortasına çarpıyor ve parlak satıhlı bir topuza çarpmış gibi portakal - odanın cidarlarına fışkırıyor. Adamın kendisi ise önünde beş tabak; tabakların: birinde, bir demet fırça bir küme tulum ve bir palet; birinde, iki okka lüle-

ci çamuru, bir kalem ve bir çekiç; birinde, bir boş nota defteri; birinde, bir tomar kâğıt, bir hokka ve bir kaç kaz tüyü; sonuncusunda da bir resim tahtası ve bir pergel takımı duruyor.

Merkez - adam, şakul - devamı adam, bağdaşkurmuş - adam, ışıldak ve fırıldak - adam, bir davranıyor, bir şeyler boyuyor; bir davranıyor bir şeyler yuğuruyor; bir yaslanıp makarna çubuğu kutruna bir borudan, odanın dışındaki hayatı temaşaya dalıyor. Dalgın - adam, büyük - adam, böyle anlarında, ya sırtını kaşıyor, yahut burnunu karıştırıyor.

Portakal - odanın içini ve kötürüm kiracısını gördükten sonra dışını dolaştım. Bir tarafında, bir mermer levhanın üzerinde, yaldızları aşınmış harflerle şu ibareyi okudum:

«Burada san'at için san'at yapılır. Burada San'atkâr oturur!»
Ya havayı nasıl alır ve nasıl bunalmaz diye düşündüm. Dediler ki: «Tehlike yok: tahnit edilmiştir.»

Polemik :

Millî Kurtuluş Hareketleri Hakkında Bizim Tezimiz.

Şevket Süreyya.

İçtimai telâkkilerimiz, bizim hem en sadık, hem en aldatıcı rehberimizdir. Bu telâkkiler, eğer bizi saran cemiyet şartlarının değişmelerile hem ahenk değişirse, onlar bizim zihnimizde daima, cemiyetin hakikî mekanizmasını aksettiren, yani bizi bir takım telâkki galatlarına sürüklemiyen ölçüler halinde yaşarlar. Fakat her hangi bir sebeple bu telâkkilerimiz, içinde yaşadığımız cemiyetin değişme temposile ahenktar olarak değişmiyor, tekâmül etmiyorsa, o zaman bu ölçüler, yürüyen hayatın ardında kalır. Bunların realite ile olan alâkaları bir müddet sonra kopar.

Bunun içindir ki içtimai telâkkilerimizin isabeti, onların yürüyen hayat seyrine olan alâkalarının derecesile mukayyettir. Bu seyrin, bizim ruhumuza inikâs olmıyan cemiyet telâkkilerimiz, bizi ancak aldatan rehberlerimizdir. İçinde yaşadığımız cemiyetin ardında kalan kıymet ölçüleri kadar, içinde yaşadığımız cemiyete ait olmıyan ve başka cemiyetlerden istiare olunan kıymet ölçüleri de yanlış ve aldatıcıdır.

Meselâ eski Türk münevveri, hayat ve cemiyet hakkındaki bütün kanaatlarını muasır Avrupa'nın içtimai hükümlerinden aynen istiare eder, fakat sonra onları benimserdi.

Halbuki içtimai telâkki metodu başka, içtimai hüküm yine başkadır. Her ilimde metot, beşer idrakinin bütün cemiyete malettiği fikir fütuhatıdır. Bunları benimsemek ve kendi cemiyetimizin müşahedesine tatbik etmek hakkımızdır. Fakat bu usullerin, başka cemiyet şartlarına tatbikinden çıkan hükümleri kendi cemiyetimizin de ifadesi gibi almak, yani hem zemini, hem şartları bizden gayri olan bir içtimai telâkki sistemini, bizim için de doğru hakikatlar gibi kendi cemiyetimize vermek hakkımız değildir. Halbuki eski Türk münevverinin, gerek millî iktisat bünyesi, gerek millî muâşeret tarzı, hukuk telâkkisi, ilim, sanat duygusu hakkındaki bütün içtimai hükümleri, muasır Garp hayatından bu suretle aynen iktibas edilmiş şeylerdi. Kaldı ki, bu hükümler, esasen bizzat Garp memleketleri için de artık cemiyetin ihtiyaçlarına cevap vermekten kalmış, yani oralarda da reaksiyonlarını vermişti. Binaenaleyh bunları hakikatın ifadesi gibi alan Türk münevverinin idraki iki cihetten malûldu:

1 — Kendi cemiyetine ait olmıyan telâkkileri ve hükümleri benimsemek.

2 — Hayatın ardında kalan içtimai telâkkileri benimsemek.

İşte Ağaoğlu Ahmet Beyle aramızda cereyan eden son münakaşa, Türkiye'de inkılâp öncesi münevverliğinin, inkılâp münevverliğiyle olan fikir ve telâkki ayrılığını gösteren yeni bir delildir.

Cumhuriyet gazetesini takip eden okuyucularımız bu münakaşayı görmüş olacaktırlar (1). Ağaoğlu Ahmet Beyin, daha ziyade «İnkılâp ve Kadro»yu ele almakla beraber bütün Kadro neşriyatını hedef tutan tenkitlerine yine aynı sütunlarda cevap vermeğe çalıştık. Fakat Ahmet Beyin cemiyeti telâkki tarzile, bizim bugünkü hayatın gidişi hakkındaki nazarı ayrılığını, daha ziyade konkrete mevzular üstünde cereyan eden bir gazete münakaşasının siyasına sığdırmak kabil değildir. Binaenaleyh biz, Ahmet Beyin mensup bulunduğu münevver nesille, bizim cihanı görüş tarzımızı biribirinden ayıran bazı noktaları lâyıkile tebarüz ettirmeyi «Kadro»nun bu sayısına bıraktık.

Tezimizin lâyıkile anlaşılması ve bilâhare bunlar üzerinde daha çerçeveli münakaşalara inkân vermek için fikirlerimizi maddeler halinde tesbite çalışacağız.

Fakat bundan evvel, Ağaoğlu Ahmet Beyin umumî kanaatlarını kısaca işaret etmezsek mukabil tezimiz bittabi vuzuhsuz kalır.

Ağaoğlunun, yalnız kendisine hâs olmamak ve onun mensup olduğu münevver neslin - bilhassa Darülfünun münevverliğinin - umumî idrakini teşkil etmekle beraber bugün bilhassa Ağaoğlunun kaleminde ifadesini bulan cihanı telâkki tarzını kısaca şu şekilde düsturlaştırabiliriz:

Kurunu kadimede bir Yunan ve Orta çağda bir rönesans medeniyeti vardı ki, devirlerinde cihan medeniyetinin mihverini bunlar teşkil eder. Bugün muasır medeniyetin mihveri de Avrupadır. Avrupa medenî tekâmülünü, birinci adımda rönesansa, ikinci adımda Yunana bağlamak suretile medenî inkişafın tabii teselsülünü yapmış ve beşerin fikrî mücadelelerinin bir sentezini vücuda getirmiştir.

Şu halde Avrupa nizamı bu günün beşerî yahut üniversal nizamıdır. Onun iktisat, hukuk, siyaset, sanat, muâşeret ve saire bütün içtimai şekilleri bütün insaniyet için doğrudur ve makuldür. Başka memleketler için ilim ve hakikat denilen şey, Avrupanın bu içtimai şekillerini tetkik etmekten ve benimsemekten başka ne olabilir? Meselâ Ağaoğluna göre Avrupanın inkişaf yolu, Avrupa haricindeki bütün cemiyetlerin tabii inkişaf yoludur. Fertlerin çarpışması, fırkaların çarpışması, sınıfların çarpışması, memleketin çarpışması, hulfâsa klâsik demokrasinin bütün icapları haricinde yeni bir millî nizam teemmül

(1) Bu basitleştirilmiş tez bizce Ağaoğlunun ve onun bütün neslinin tabii bir izah tarzıdır ki bu, gerek onun gerek o neslin bütün yazılarında, ders takrirlerinde ve konferanslarında daimi bir mevzudur. Böyle bir Konferansı Ağaoğlundan son zamanlarda hep dinlemek fırsatını bulmuştuk. Mamafih bizim hulâsamızda yanlış varsa ve Ağaoğlu bu fikirde değilse cevap verebilirler; kendileri hakkında kendilerinden yeni bir şey işitmiş oluruz. (Ağaoğlu Ahmet B.in tenkitleri ve cevaplarımız, Cumhuriyetin 13 teşrinisani 1932 ve 27 kânunuevvel 1932 tarihleri arasında çıkan nüshalarında intişar etmiştir).

edilemez. Ve bizim milli inkılâp dediğimiz şey ancak dahilî bir reformasyon ve bir taraftan da Avrupanın klâsik demokratik bünyesine uyma cehdinden başka bir şey değildir. Zaten inkılâbımız olurken Türkiye'nin dünya ile hiç bir alâkası yoktu. İnkılâp ideolojisi dediğimiz şey de, harpsonrasında Avrupada -o da bazı memleketlerde- görülen fikiri hercümercin bizim hudutlarımız içine sirayetinden ibarettir. Binaenaleyh Türkiye için inkişaf, Avrupayı kavuran tezatların bizde de inkişafına çalışmak demektir. Bunun aksi, memleketi iptidailiğe götürmek olur. v. s... v. s...

Bize göre:

1 — İnsaniyet tarihinin bir Yunan medeniyeti, bir rönesans mihveri etrafına bağlanması ve bu suretle bütün medeniyetlerin nihayet «Miracle Grec = Yunan mucizesi» etrafına toplanışı gibi, bu günkü Avrupanın bütün cihanın seyrini ve mukadderatını tayin eden bir mihver gibi alınması da yanlıştır. (1)

2 — Harbe kadar kapitalizmin gerek müdafileri (yani Burjuva iktisatçıları), gerek muarızları (yani Sosyalist iktisatçıları) bu sistemi (yani muasır nizamını) bütün aksiyon ve reaksiyonlarıyla cihanşümül saymışlar ve onun getirdiği bütün kaideleri, mahiyet ve tesir itibarıyla cihan mikyasında tabii ve zaruri kaideler addetmişlerdi. Halbuki muasır Avrupa nizamı, büyük sanayii, büyük sermayeyi, büyük kültür hareketlerini yalnız Avrupada veya cihanın mahdud noktalarında biriktirmek suretile öyle bir cemiyet tarzına vücut vermiştir ki, bu cemiyet tarzının cihanşümülleşmesine, yani bütün büyük sermayelerin ve müterakki kültür hareketlerinin bütün cihana yayılmasına bu nizamın kendi bünyesi mânidir. Çünkü Avrupa'da veya cihanın bir çok noktasında biriken bu büyük tekniğin bütün cihana mütenasiben dağılışı, muasır Avrupanın teknik ve kültür tefevvukunu temin eden sermaye terakümünü ve müstemlekecilik hegemonyasını kaybetmesi demektir. Bu günkü büyük teknik ve büyük kültür, büyük sermaye terakümlerinin ve büyük sermaye istismarlarının eseridir. Binaenaleyh büyük sermaye ve müstemleke istismarları üzerine istinat eden Avrupa nizamının sahasında hem ferdin, hem milletlerin istismarı tabii olarak yaşar. Avrupanın bütün kaideleri, telâkkileri, kanunları, mukadderatı ancak kendine hastır. Bunlar büyük sermaye ve müstemleke tezatları üstünde yaşayan bir cemiyetin bünyesine uygundur.

3 — Avrupada tabii olan büyük sermaye hareketleri gibi, antikapitalist hareketler, yani büyük sınıf ve sosyalizm mücadeleleri de ancak, kapitalizmin kendi içinde cereyan eden birer strüktür mücadelesidir. Bu mücadele büyük sermayelerin mütemerkiz olduğu memleketlerde şu veya bu sınıf lehinde bir değişme yapabilir; fakat kapitalizmin müstemleke ve geri memleketlerden gelen gelirlere istinat eden istismarcı vasfını tadil edemez. Binaenaleyh, sınıf mücadelesi şeklinde tecelli eden tezat, ancak kapitalizmin, yani büyük sa-

(1) Öropasantrizmin tasfiyesi. Kadro No. 7.

nayi ve sermaye kesafetinin ve ancak o memleketler için mukadderat tayin edici olan bir eseridir.

4 — İş bu bakımdan tetkik olunduğu zaman görülür ki, bu günkü Garp ilmi için hatta en tipik antikapitalist hareket gibi görülen Sovyetizm bile, büyük istihsal vasıtalarını, büyük sermaye -bu sermaye kimin mülkiyeti altında olursa olsun- yalnız muayyen merkezlerde tekâsüf ettirmek ve bu yüksek tekniği, bir takım tekniksizleştirilmiş memleketler hesabına yaşamak şeklinde bulundukça, nihayet bir tezatın diğer bir tezada istihalesinden başka bir netice veremez.

Binaenaleyh, büyük kapitalist memleketlerde sermayenin şu sınıftan bu sınıfın mülkiyetine intikali, oralarda bir bünye istihalesine ve binaenaleyh oralarda yaşayanlar bakımından adeta kapitalizmin gayri bir rejime intikal edilmiş hissini verdiği halde, bu mülkiyet münasebetinin değişmesi, büyük tekniğe istismar sahası olan geri teknikli memleketler bakımından bir rejim ve bir keyfiyet değişmesini ifade etmez.

Binaenaleyh muasır nizamı, içinde yalnız bir tezatı, yani sınıf tezatını ihtiva eden bir sistem olarak almak ve cihanın mukadderatını, ya sermayenin, yahut antikapitalist sınıf hareketlerinin mukadderatına bağlamak doğru değildir. Çünkü büyük sermaye hareketleri cihanın yalnız mahdut noktalarında tekâsüf etmiştir, ve sınıf cidalı bu anormal sermaye kesafetinin eseridir. Fakat diğer bir tezat vardır ki o hakikaten bütün cihana sâridir. Bu tezat büyük teknikli memleketlerle geri teknikli memleketler arasındaki müstemleke tezatıdır. Milli kurtuluş hareketleri ve o meyanda Türk inkılâbı, cihan bakımından bu tezatın ifadeleridir. Büyük teknikli memleketlerde yüksek sermaye, hareketlerinin gıdasını esasen müstemlekelerden alır. Binaenaleyh oralardaki keskin sınıf mücadelesinin hakikî anası da asıl müstemleke istismarlarıdır. Bu itibarla cihanın kül halinde yeniden tanzimi davasında asıl müessir faktör bu müstemlekelerin isyanı demek olan millî kurtuluş hareketleridir.

Kapitalizmin müdafileri olan âlimlerin müstemleke tezatının cihanşümül rolünü tebarüz ettirmesi kabil değildir. Çünkü bu izah, Avrupanın iktisadî ve fikrî hegemonyasını kökünden yıkabilirdi. Sosyalist âlimler için aslolan ise ancak sınıf tezatıdır. Bu tezatın izahı ve bu suretle menşei müstear olmıyan, ve Avrupaî olmıyan bir görüş tarzına imkân vermiye çalışmak işi ancak, millî kurtuluş hareketine sahne olan memleketlerin mütefekkirlerine düşen bir vazife idi.

5 — Maamafih bu gün cihanın gidişini, meselâ Marksın üzerinde durduğu gibi, münhasıran sınıf tezatı bakımından değil de, münhasıran müstemleke ve teknik tezatı bakımından izah edersek bu da tek cepheli bir izah olur. Tekniğin muayyen merkezlerde tekâsüfû kadar, tekniği bütün cihana dağıtan, fakat bu teknikle beraber sınıf mücadelesini de bütün cihana yayan bir keyfiyet değişmesi, keza ancak bir ıztırap rejimi olur. Sınıf mücadelesi cihanşümül bir mahiyet alır ve o zaman Avrupa nizamı illetlerini adeta bütün cihana teşmil etmiş bulunur.

Binaenaleyh bu günkü cihanın gidişine uygun ve fakat onun bütün davalarını kavrayan bir izah tarzı, ancak, muasır cemiyetin bütün tezatlarını birden koyan ve onların hepsi hakkında ayrı ayrı teşhisi- ni koyan bir izah tarzı olabilir. Böyle bir izah tarzı harpten evvel taazzuv edemezdi. Çünkü:

a) Harpten evvel ömrünün henüz inkişaf seyrini yaşıyan kapitalizm, sosyalizm ideologlarına, kapitalizmin cihanşümül bir ittisa peyda edebileceği zannını vermiş ve bu sistemin siklet merkezini de münhasıran ileri teknik üstündeki mülkiyet münasebetlerinde zannettirmişti.

b) İstismara mevzu olan geri teknikli veya tâbi memleketlerde bu nizam, henüz antitezlerini ve reaksiyonlarını vermemişti.

Halbuki harpsonu devri bizi şu müşahedelerle karşılaştırdı:

a) Kapitalizm mübadele mekanizması itibarile (ilvaki cihanşümül ise de, cemiyet bünyesi, yahut sınıfların mütekabil münasebetleri itibarile cihanşümül değildir. Bizzat kapitalizmin strüktürü, bir takım memleketlerin sanayileşmelerine, diğer kısım memleketlerin sanayisiz bırakılmasına istinat ettiği için, yüksek teknik üstündeki büyük mülkiyet münasebetlerinin âlemşümülleşmesine bizzat mânidir. Şu halde sınıflı reaksiyonlar ancak büyük teknikli memleketlere hâs lokal hâdiselerdir. Geri teknikli memleketlerdeki sınıfsız teşekküllerin mahiyeti tamamile başkadır. Ve müstemleke mevkiinde kalan memleketlerin Avrupadaki sınıf cidalile bir mukadderat iştiraki yoktur.

b) Garpta sınıf tezaadının halli, kapitalizmin istismarcı vasfını tamamiye izale edemeyeceği için bütün cemiyet hareketlerinin avansenine hem sınıf, hem müstemleke tezaadını tasfiye etmeyi istihdaf eden daha şamil bir hareketin geçmesi lâzımdır. Bu hareket, memleketler arasındaki müstemleke tabiiyetini kökünden izale eden ve esasen yüksek teknikten mahrum olan bu memleketlerde büyük tekniği yaratılmış bir sınıfın değil, yeni ve kurucu bir devletin eline veren ve bu suretle sınıf tezaadına imkân bırakmayan bir hareket vücut bulmak lâzımdır. Bu hareket millî kurtuluş hareketleri oldu. Türk millî kurtuluş hareketi bunların en ileri, en tipik ve en karakteristik olanlarından biridir. Binaenaleyh harpsonu devrinin en aktif unsuru, iş Avrupa mikyasında alınınca sınıflar, fakat cihan mikyasında alınınca ancak isyan eden milletlerdir.

6 — Kapitalizmin âlemşümüllüğü ve binaenaleyh Avrupanın cihanın mukadderatına hâkim bulunduğu bu suretle şüphe altına girince, kapitalizmin siyasî ve içtimai enstitüyonlarının, yani Avrupaî rejimin kaide ve müesseselerinin de ancak Avrupaya hâs ve uygun olan müesseseler olacağı tabiatile anlaşılmağa başladı. Ve bu suretle bizim gibi memleketler içinde millî kurtuluş hareketlerimizin bünyesine ve mahiyetlerine uygun kaide ve müesseseler taharrisi başladı. Bu taharri, böyle memleketlerde, bu zamana kadar tenkit olunamaz sanılan kaide ve müesseseleri tetkik ve tenkit neşteri altına yatırıma başladı.

7 — Bir taraftan kapitalizmin maddî rejiminin ve hegemonyasının tetkik mevzuu kılınarak hakikî mikyasına ircaı, diğer taraftan klâsik Avrupa kültürünün ve içtimâî telâkkilerinin, tetkik mevzuu kılınarak tenkidi; bu devre kadar kendilerini, idrak tarzı itibarile ancak tâbî ve passif bir fikrî itaat içinde hissetmiş olan memleketlerin ideoloğları için yeni idrak genişliği ve fikir hürriyeti temin etti.

Hulâsa harpsonu devresi, bizim gibi yeni memleketler için bir fikrî rönesans devresi oldu. Ve şimdi iskolastismin vatanını -Sosyalizmin doğum haline gelmiş cephesi de dahil olduğu halde- Garpta bıraktı. 8 — Bu zikrolunan telâkki istihalelerinin adım adım aksiyonlaşması için lâzım olan maddî şartları harpsonu tarihi sür'atle hazırladı.

Bir taraftan kapitalizmin cihanşümül, hegemonyasına, diğer taraftan fikir ve ruh esaretine karşı duyulan tehevür, nihayet Türkiye'de, filen ve müsellehan bir cephe ihtilâli şeklini aldı: İstiklâl harbi. Bu hâdisede kapitalizmin bütün mümessilleri, o vakte kadar teessüs eden bütün cihanşümül hegemonyalarının inkârını ve bu hegemonyadan muztarip olan bütün müstemleke ve yarı müstemlekeler için kuvvetli bir misal sezdiler.

9 — Milli istiklâl harbile maddeten tecelli eden milli kurtuluş hareketinin kendi ideolojisini kısa bir zaman içinde ve müdevven bir fikir sistemi halinde meydana getireceği tabî idi. Ve bu fikrî verim, Türk inkılâp münevverliğinin mukadder bir vazifesi olacaktı. Çünkü milli kurtuluş hareketlerinin tarihî neşrini teşkil eden tezatlar en evvel ve en ziyade Türkiye'de keskinleşmiş, bu hareket ilk idare edicisini Türkiye'de bulmuş ve ilk zaferini Türkiye'de kazanmıştı. Bu tarihî şartların fikrî bir sentezi olan milli inkılâp ideolojisinin de ilk evvelâ Türkiye'de tedvinine çalışmamak, bizzat bu tarihî şartların Türk milletine, maddî sahada olduğu gibi fikrî sahada da, hazırladığı rehberlik vazifesini görmemek demek olurdu.

10 — Binaenaleyh şimdi memleketimiz, bir taraftan kendi iktisat bünyesini, kendi cemiyet kaidelerini, kendi hayat tarzını, diğer taraftan da kendi yaşattığı ve temsil ettiği milli kurtuluş cidalinin âlemi telâkki tarzını, tamamile kendine hâs ölçüler ve telâkkiler içinde işlemek ve yaratmak mevkiinde bulunuyor. Bu kurma ve yaratma vazifesini düşün ölçüleri ve kanuniyetleri ile izaha çalışmak, ancak feci bir telâkki galatıdır.

Bizim, milli inkılâbımızı, telâkki tarzımızı veren ve yukarıda ana hatlarile kısaca işaret edilen bazı telâkki unsurlarının tetkiki, bizi Ağaoğlundan ayıran ayrılığın, nasıl bir görüş sistemi ayrılığı olduğunu teyide kâfidir. Biz bu ayrılığı körletmek ve kapatmaya çalışmaktansa, onu bütün noktalardan tebarüz ettirmeyi, Türk inkılâp neslinin kendine hâs bir şuur sahibi olması ve Türk münevverinin idrakinden, her nevi renksiz, kozmopolit veya müstear telâkki ölçülerinin silinmesi için faydalı sayıyoruz.

Çünkü yeni Türkiye, yeni bir uzviyet olacaktır. Yeni uzviyet yeni fi-

kir ve yeni rejim istiyor. Yeni fikir, cemiyetin ardında kalan değil, önünde koşan fikirdir. Halbuki eski fikir, kendi zamanına bile değil, kendinden evvelki zamana ait kalan, ve mücerretleşen fikirdir.

Biz yeni hayat şartları için yeni fikir ve yeni insanı arıyoruz. Hasretimiz ve teveccühümüz ancak yeniyedir.

Kronikler.

Almanya'da Millî müdafaa nazırı Von Schleicher, Başvekil oldu. Almanya, daha ziyade dış pazarlar hesabına işliyen bir imalâthane haline geldiği için sanayileşmede, ziyadesile ileri gitmiş bir memlekettir. Fakat bu sanayileşme ona, aynı nisbette bir sınıflaşmaya oturmuştur. Bu sınıflaşma yüzünden, Alman milleti, millet olmaktan çıkmıştır. Bir takım birbirine düşman ve bir takım birbirine düşman olanlar arasında külâh kapmağa çalışan sınıflar bulunmuştur.

Azamî haddini bulan bu sınıf tezadı, Almanya'nın siyasi istiklâline Versailles'in kelepçeleri ve Almanya'nın satış imkânlarına buhran köstekleri burulduktan sonra, parlamenter idareyi bir anarşi makinesi haline sokmuştu. Garpta, bütün esaslı kanunları tetkik ediniz. Bunlar, «millî gelir» dediğimiz şeyin sınıflar arasında taksiminden ibarettir. Versailles sulhnamesi, Almanya'ya ancak geçinecek kadar çalışmak hakkını bırakmıştı. Teraküm eden sermaye, tamirat haracı şeklinde harice ödeniyordu. Bu hal, 1918 den itibaren, «millî gelir»in taksimi işini fena halde güçleştirdi. Ve sınıflar arasındaki uçurum, açıldıkça derinleşti. Fakat 1918 den 1929 senesine kadar Amerika'dan Almanya'ya akan sermayeler, istihsal çarkını öyle yağladı ki, memleket bir taraftan ö-

dünç aldığı paralar ile bir diğer tarafa tamirat haracı ödemek formülleri arasında, kendisine de bir ilâve payı ayırmak usulünü keşfetti. Gerçi istikraz faizleri yükseldi, gerçi cihan pazarları, serbest Rusya başta olmak üzere sanayileşmekte ve pazarlıktan çıkmakta idi. Fakat buna en son aldırarak olan memleket Almanya idi. Amerika, kesesinin ağzını açmıştı ve Almanya durmaksızın avuçlayordu.

Derken, buhran çattı. Sah-te refah, uçtu. «Millî gelir» in sınıflar arasında taksimi meselesi, bütün şiddetle bakı idi. Buh-ran, satış imkânlarını azalttıkça «millî gelir» azaldı. «Millî gelir» azaldıkça, bunun taksimi güçleşti. Taksim güçleştikçe, sınıflar arasındaki tezat büyüdü. Nihayet bir gün milletin varlığını tehdit eder gibi oldu.

İşte Von Schleicher, ne kapitalist ne de sosyalist olduğunu programının başına geçirmekle, bu iltihaplı vaziyete çare arıyacağını anlatmak istiyor. Fakat bu beyanat, Alman milleti için bir teminat olamaz. Çünkü Almanya'nın davası «millî gelir»in taksimi olmaktan çıkmış «millî gelir»in temini olmuştur. Altı milyon işsiz, kötü bir taksimden ziyade taksim edilecek şeyin git-tikçe azaldığına dikkat etse gerektir. — B. A.

Son Fransız intihabatında el üstünde taşınan Herriot, bir borç taksiti yüzünden, düştü. Almanya'nın tamirat borçlarını affeden büyük Avrupa devletleri Amerikaya olan harp borçlarını ödememek için birbirlerine söz vermişlerdi. Bunun için de meşhur Lausanne cephesini teşkil etmişlerdi. Eğer son Amerika intihabatını Hoover kazanmış olsaydı, mesele kalmıyacaktı. Amerika finansını temsil eden adam, Avrupa finansına verdiği sözü tutacak ve harp borçlarını ya tamamen affedecek yahut onları 1 milyar dolara kadar (11 milyar dolardan) indirecekti. Fakat Roosevelt'in kazanması bütün hesapları altüst etti. Demokratların lideri, ne Amerikan mükelleflerini daha fazla ezdirmek ne de Wall Street'in heveslerine Washington'u kurban etmek niyetinde idi. Avrupalı'lar bunun böyle olduğunu bildikleri için, arka arkaya yolladıkları notalar ile Hoover'i sıkıştırmağa başladılar. Fakat bunu, bir cephe halinde yapmadılar, yahut yapamadılar. Her devlet ayrı müracaat etti. 15 birinci kânun vadesini İngiltere ödedi fakat Fransa ödemedi. 1918 denberi «muahelelere sadakat» düsturunu takip eden Fransanın borç senedine

Şu var ki, İngiltere kadar Fransa da 15 kânunuevvel taksitini ödeyebilirdi. Neden ödeme rolü İngiltere'ye düştü de, imzasını

attığı imzayı tanımaması, bir acayip ve Fransa'nın hâlâ istifade etmekte olduğu karşılıklı tahhütleri tehlikeye koyacak iş idi ki, bunun olmaması için Herriot, bütün telâkatini sarfetti. Muvaffak olamadı. Mecliste alkaliyette kaldı ve düştü.

Bizce Fransa için bütün mesele 15 kânunuevvel vadesini borçlar etrafında bir buhran ile atlatmaktan ibaretti. Çünkü Fransız meclisinde, vadenin tediyesine ancak sosyalistler muhalif olabilirdi. Biraz da Herriot'nun fırkası itiraz edebilirdi. Halbuki vadenin tediye edilmemesi için, bütün sağ cenah yani sanayi ve maliye mensupları ademi itimat reyi vermişlerdi. Besbelli bir şey ki, Londra ve Paris, siyaset kanalından değilse bile maliye kanalından, cephesini muhafaza etmişlerdir. Çünkü bütün politikaları, tamirat alacaklarını kendi harp borçları ile takas etmekten ibaretti. Tediye taksidinin ödenip ödenmemesi keyfiyet harp borçlarının ipkası yahut tasfiyesi bakımından mühimdi. Binaenaleyh, Londra ile Paris'in müştereken yapacakları en güzel hareket, birinin tediye etmesine mukabil diğerinin tediye etmemesi olabilirdi. City ile Banque de France bu plânlarını mükemmelen tatbik etmişlerdir. — B. A.

tanımamak işi Fransaya havale edildi?

1. — Tamiratta en büyük hisse, Fransa'ya ait idi. Binaenaleyh

en büyük alacaktan Fransa vaz geçti. Bundan başka, Fransa, harbin «işgal felâketi»ni duymuştur. İcabında, bunun etrafında bir takım belâgatler yumurtlayarak, tamirat alacağı mukabilinde harp borçlarını takas etmek davasını müdafaa edebilir.

2. — Fransız frangının itibarı sağlamdır, çünkü Fransa'nın elinde muazzam miktarda altın vardır. Fransanın ödememesi, para esasını sarsmaz.

3. — İngiltere, hem altın esasından ayrılmıştır, hem de altın esasının aleyhindedir. Taksiti tecil ettirmek yani İngiliz lirası şeklinde hazır tutarak tahvil işini daha münasip bir zamanda yapacağını söylemek, hem İngilterenin siyasî itibarına yakışmaz hem de tehlikeyi biraz daha geçiktirmek olurdu. Döviz şeklinde de ödeyemezdi, çünkü düşme istidatları gösteren İngiliz lirasını büsbütün düşürmüş olurdu. Bu mülâhazalarla, İngiltere, üçüncü şekli yani altınla ödemeyi tercih etti.

İngiliz lirasını tutmağa tahsis edilen para dövizden ibaretti. Döviz şeklinde ödemiyeceği için paranın tehlikeye girmesine imkân yoktu. Altın mevcudunu azaltmakla, Fransa ve Amerika aleyhindeki ithamını bir kere daha ifade etmiş oluyordu. Çünkü İngiltere'ye göre (vaziyet te bu merkezdedir).

Almanya silâhları bırakma komisyonundan çekilirken, kendisine diğer devletlerin musavat esas kabul edilmediği takdirde komisyon müzakerelerine iştirak

Fransa ile Amerika, altın idharını kaç yıldır başlıca gaye bilmişler ve para esaslı buhranile beynelmilel tediyeler buhranına sebep olmuşlardı. Bir kaç ay sonra beynelmilel iktisat kongresinde toplanıldığı zaman, İngiltere, bu seferki tediyeyi, hasımları aleyhine bir vesika gibi kullanacaktır.

İktisatçı Gustav Cassel, İngilterenin ödemesini şöyle izah ediyor: İngiltere ödedi, çünkü Amerika onun kulağına eğilerek: «Şayet, sen borçlarını ödemezsen senin borçluların da sana ödememezler. Ve, siyasî borçların arkasından ticarî borçlar da tehlikeye girer!

Eğer Fransanın kendisi de dünyanın en muazzam alacaklılarından biri olmasaydı, Cassel'in hakkı olabilirdi. Fakat, nasıl olur da Amerika, İngiltereyi korkutabilir de, Fransaya aynı tehlikeyi işaret etmiş olmaz?

Maamafih Cassel gibi bir adamın bu gibi tafahhuslara girişmesi manalıdır. «Söyleyene değil, söyletene bak!» derler. Cassel, siyasî borçlardan sonra ticarî borçların da günün birinde tasfiyeye ihtiyaç göstereceğini şimdilik ancak bu şekilde ifade edebiliyor. Biz halbuki, umumî tasfiye çanlarının bir gün çalacağına kaniiz. — B. A.

rak etmiyeceğini bildirmişti. Versailles sulhnamesine imzasını attığındanberi galip devletlerin her dediğine boyun eğmek mevkiinde olan Almanya'nın

birdenbire bir büyük ve müstakil devlet tavrı takınması, dünyayı şaşırttı.

Almanya'yı silâhlar meselesinde tutan âmilleri gözden geçirelim:

a) Buhran yüzünden, en kuvvetli bütçelerin bile silâh yarışına devam edemeyecek bir vaziyete girmeleri.

b) Avrupa'dan harp borçları dolayısıyla alacaklı olan Amerika, silâhlara para yatırmakta devam eden bir Avrupa'nın borç ödeme kabiliyetsizliğini reddediyor ve silâhlara verilen paralarla borç taksitlerinin ödenmesini istiyordu.

c) Fransız silâh hekemonyasını tasvip etmiyen İngiltere, Fran-

sayı başka işlerinde tutmayı, Fransa'nın silâhlarını indirmesile mukayyet görüyordu.

d) Cihan harbi ile, harp mefhumunun iflâsı anlaşılmış bulunuyordu.

İşte bir taraftan bu dört mühim sebep fakat bir taraftan da Almanya'nın dahilindeki anarşiyi ancak kuvvetli bir ordu ile tasfiye edebileceği kanaati, bu seferki Beşler anlaşmasını mümkün kılmıştır. Bu anlaşmaya göre, Almanya, silâhlar artsa da eksilse de musavi muamele görecektir. Diğer cihan harbi mağlûbu devletler, keza. Fakat, gaye, silâhların azaltılmasıdır. Dikkat edilirse bu, bir sulh değil, bir mütareke formülüdür.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri — Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. - İstanbul